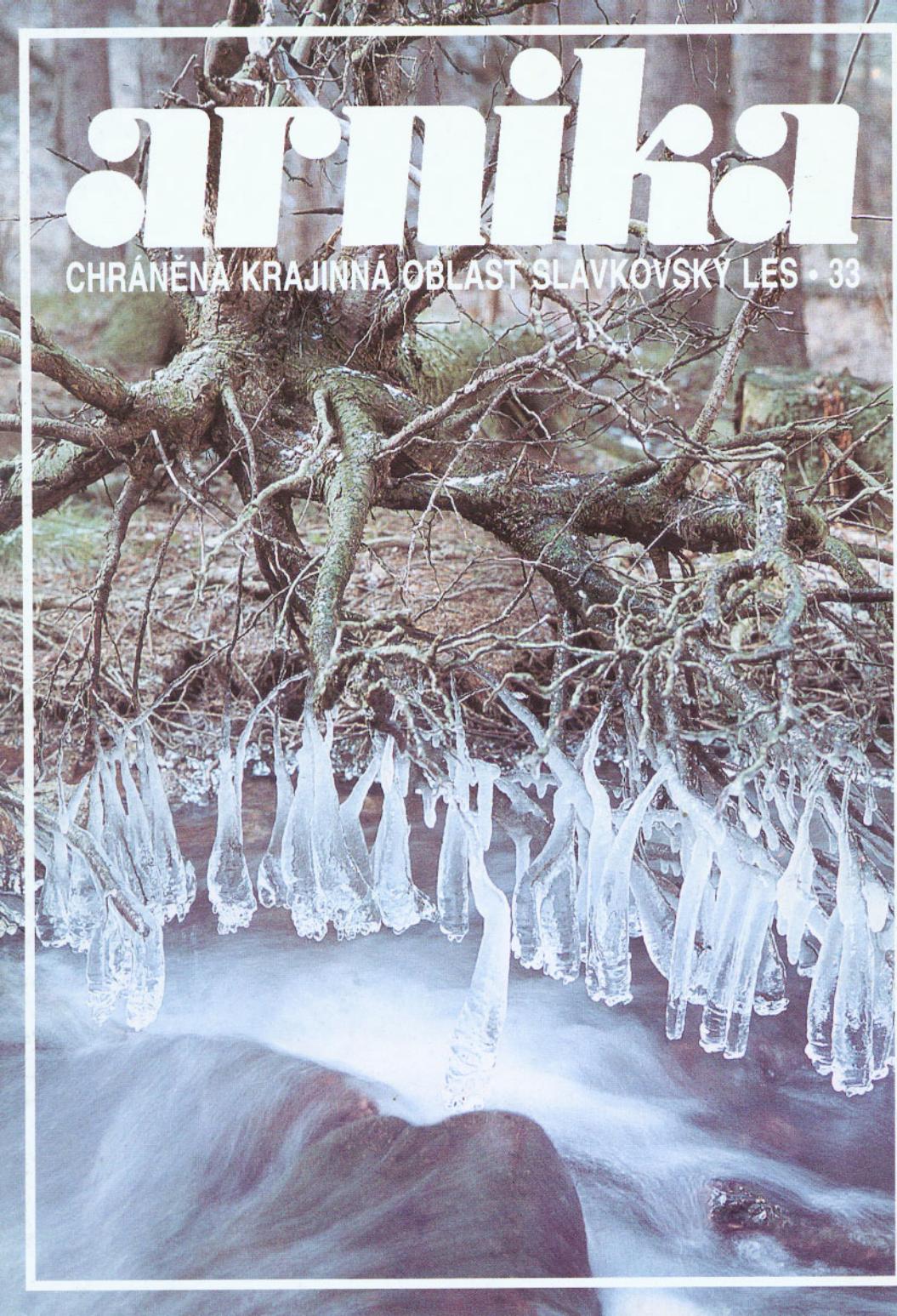

atmika

CHRÁNĚNA KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LÉS • 33

arnika

č.33
1993

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES

ARNIKA - informační a metodický bulletin. Jako nepravidelník vydává SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES Anglická 119/15, 353 01 Mariánské Lázně tel. 4081

Séf redakce a grafická úprava:
Jan Harvánek

Redit redakční rada ve složení:
RNDR. Jaroslav Boděk
RNDR. Petr Boušek
PhDr. Stanislav Burachovič
Jiří Klášek
Ing. Josef Královec
mgr. Ellen Volavková
Ing. Stanislav Wieser

Vychází nepravidelně pro aktiv dobrovolných spolupracovníků Správy CHKO Slavkovský les. Uzávěrka tohoto čísla (33/1993) 25. ledna 1993.

Přispěvky zasíláte na adresu redakce. Za původnost a obsahovou správnost přispěvků ruší autori. Toto číslo Arniky neprošlo jazykovou úpravou.

Tisk: TISKÁRNA KUBEŠ, Loketská 10, Karlovy Vary - tel. 43240.

Tisk obálky: MARIENPRINT, Pohraniční stráže 85, Velká Hleďsebe - tel. 4567

Foto na 1.str. obálky:
POD KOMÁŘÍM RYBNÍKEM

Foto na 2.str. obálky:
DLOUHÁ STOKA POD "TOKANIŠTĚM"

Foto na 3.str. obálky:
PRAMENIŠTĚ POTOKA SÁDKY

Foto na 4.str. obálky:
VŘESOVEC PLETOVÝ NA KŘÍŽCÍCH
Všechny fotografie S.Wieser

(2)
Otto Štěpánek
V Z P O M I N K Y

(4)
Václav Procházka

PROJEKT ZÁCHRANY TETRÍVKY VE SLAVK. LESE

(7)
Wolfgang Scherzinger/Siegfried Klaus
D O B R O Z D Á N Ī

NÁZORY - POSTŘEHY (ZÁCHRANA TETRÍVKY)

(15)
Václav Procházka

TEORETIČKÉ A PRAKТИČKÉ PRINCIPY DRUHOVÉ OCHRANY
(Informace o projektu záchrany tetrívky v CHKOSL)

(18)
Jiří Bytel
TETRÍVEK OČIMA DVOU STOLETÍ

(23)

Petr Beran
O HUDEBNÍCH ZE SLAVKOVSKÉHO LEZA

(24)

Stanislav Wieser
ZALÍBENÝ POHLED

OBORY V CHRÁNĚNÝCH KRAJINNÝCH OBLASTECH?

(26)
Stanislav Burachovič/Anna Gnirs
PŘED 60 LETY ZEMŘEL ANTON GNIRS

(27)

Stanislav Burachovič
HYGIEA - KÁVOVAR MADE IN CARLSBAD
CONTRA CAROLIBALNEUM

(28)

Zdeněk Němc
ROZŠÍŘENÍ JAVORŮ VE SLAVKOVSKÉM LESE
SVIDA KRVAVA VE SLAVKOVSKÉM LESE

(30)

Miroslav Tréglér
BOTANICKÁ SEKCE V ROCE 1992

(33)

VÝZVA BOTANIKŮM

(37)

Jan Jelinek
UZENĚ NA DIVOKO

(39)

Václav Němc
GREISELIUS (POVĚSTI SLAVKOVSKÉHO LEZA)

kresba Michal Skakuj

Vzpomínky

Otto Štěpánek

Otto Štěpánek je již po dlouhá léta sezónním profesionálním strážcem CHKO Slavkovský les.

V letošním roce se dožívá v plné svěžestí a pracovní aktivitě krásných sedmdesátdevítí let.

DVACÁTÁ LÉTA ŘÁDILA V celém Podkrkonoší mniška. Vznikly rozsáhlé plochy holozírů mnišky, které nebylo možné v krátké době zalesnit. Lesní harachovská správa Horní Braná, Studenec, Martinice - zahrnovala velmi početná tokaniště tetřívka obecného. V zimě nebylo vzácností vidět v hejnu sto kohoutů. Tetřevci navštěvovali březové hájky - březiny,

kde odštipovali jehnědy a pupeny. Později k jaru pak osiky a jivý. Další lokality byly u Lomnice n.P. - mezi Novou Pakou a Jičínem, kde měl pronajaté honitby akademický malíř Otakar Čila jen kvůli tetřívkům. Jeho obrazy tetřívků a tokanišť byly v době hospodářské krize velmi prodejně. Kolegové malíři vytýkali, že dává přednost kvantitě před uměleckou hodnotou.

TO BYLA LÉTA KOLEM ROKU 1933 - 1937. Potom vzhledem k zalesňování převážně smrkem tetřívků ubývalo. Koncem války v roce 1945 již některá tokaniště zmizela nadobro. Jinde rozptýleně tokal jeden, dva, tři, až zmizeli i zde. O trochu lepší situaci jsem zažil v jižních Čechách - v Borkovických Blatech, mezi Soběslaví, Mažicemi v Dolním Bukovsku. V okolí blat tokali tetříci na ozimech. Deset až patnáct kohoutků bylo vidět na jednom tokaništi. Tok jsem sledoval až do půl jedenácté dopoledne.

NA CHEBSKU JSEM ZNAL KRÁS- ná tokaniště v okolí kaolínových povrchových lomů u ny- nějšího SOOSu u Vonšova. Nejkrásnější tokaniště tetřívků jsem v té době našel na Tepelsku. Te- pelská vrchovina byla jedno veliké tokaniště. Od Michalových Hor směrem k Teplé, na Bezděrovsku, u Mrázova, Ovesných Kladrub, v okolí Teplé na tzv. vojenském cvičišti směrem k Píerce, hned za hřbitovem směrem k Otročinu, ale i mezi Poutnovem a Tisovou - tam všude tokali tetříci v mohutné populaci. Za Třebounským vrchem u Nežichova a Bránišova tokali tetříci od sedmnácté hodiny a také v okolí Štědré. Ze tratě Štědrá - Toužim, bylo možné v ranních hodinách pozorovat z vlaku tokající kohoutky. O Staré Vodě a Vysoké se nemusím ani zmínovat. Tato dnes již zaniklá tokaniště jsou všem dobře známa a dodnes se o nich vypráví mezi znalci neuvěřitelné historky.

NĚKOLIK ZKUŠENOSTÍ Z MÝCH pozorování o chování kohoutků na tokaništích. Normálně kohoutci přilétali na tokaniště již za tmy. Někdy bylo slyšet šelest křídel, někdy přilétali tak tiše, že se jejich přilet nedal sluchem zachytit. Po přistání chvíli s nataženým krkem jistil, pak tiše pšouknul s poskokem. Říkali jsme, že "dělá flašku". Na některé tokaniště (pravděpodobně vedlejší), například u Prachomet, přilétali kohoutci v půl sedmé ráno. U Nežichova přilétali kolem sedmnácté hodiny odpolední. Nejdéle jsem je poslouchal do 10.30 hodin v Borkovických blatech na ozimu.

POKUD BYLA JEŠTĚ POČETNÁ tokaniště, soustředovali se kohoutci kolem hlavního kohouta. Boční kohouti přeletovali od jednoho tokaniště ke druhému. To se dělo ovšem až po přestávce, která nastala kolem východu slunce. Další fázi toku je takzvaný sluneční tok - na stromě (otázka je, zda se jedná o hlavní tok, nebo o pouhý boční tok). Též terénní změny na tokaništi dokázaly tokaniště zničit. Stačila jedna vykopaná svodnice prostředkem tokaniště a kohoutci reagovali velmi citlivě - tokali roztroušeně, nesoustředěně a brzo tokaniště opouštěli. Příkladem je úžlabina vlevo od silnice Teplá - Otročín. V údolí mezi Dobrou Vodou a Kladrubami statky spálily strniště, na kterém tokalo dvanáct kohoutků. Ráno ještě za tmy jsem na tokaniště přišel s hostem a na vypálené černé ploše se ozývalo pšoukání a bublání, jako by se nic nedělo.

SILVA TAROUCA PÍSE, že při vysokém stavu sněhu vykládal snopy ovsy, na které tetříci sedávali a oves ozobávali. I já jsem rovněž pozoroval sedávat kohoutky na zapomenuté panáky ovsy, které nepořádní zemědělci ponechali na poli. Daleko účinnější příkrmování (zimní) bylo

na lánech lnu, který byl jak v Krkonoších, tak i v našem kraji pěstován. Tehdy se na polích len rosil a tetřívcí tyto plochy hojně navštěvovali.

PROJEKT ZÁCHRANY TETŘÍVKA OBECNÉHO VE SLAVKOVSKÉM LESE

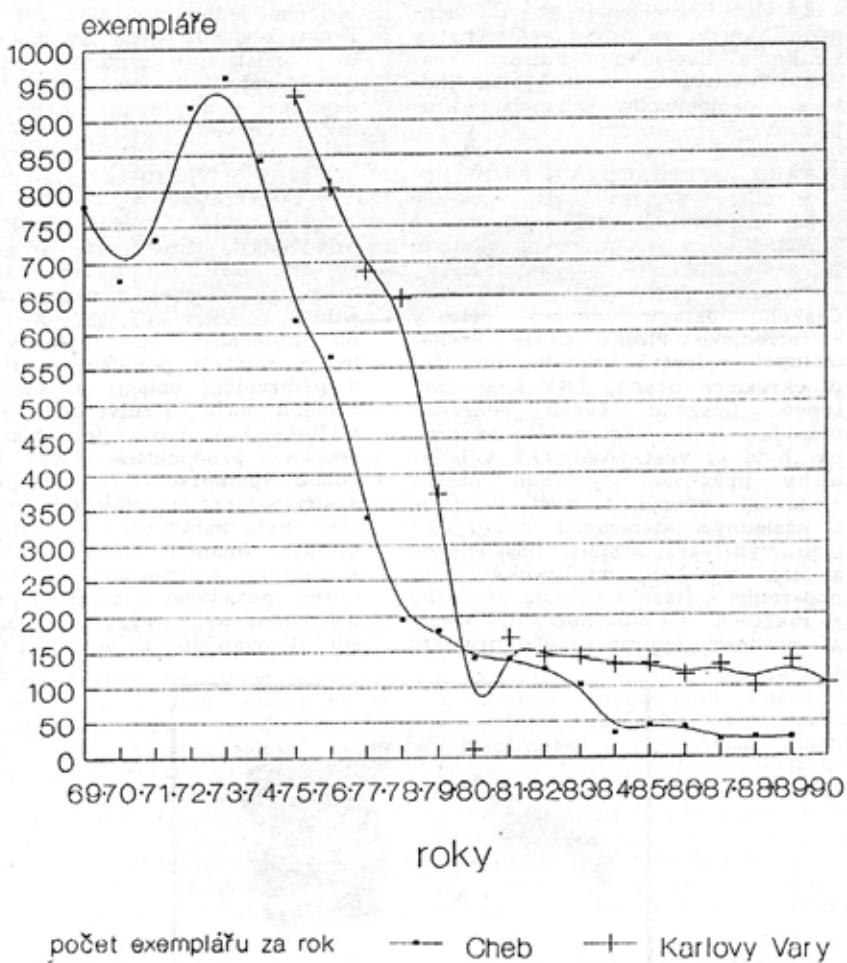

Václav Procházka

CÍLEM PŘIPRAVOVANÉHO PROJEKTU je záchrana původních a náhradních biotopů tetřívka obecného v chráněné krajinné oblasti Slavkovský les a kontaktní zóně Českého lesa. Slavkovský les představuje v současné době jediné území, kde ještě v okruhu Karlovy Vary, Cheb, Sokolov a Tachov zůstala zachována života-schopná populace tetřívku. Vývoj stavů v okrese Cheb a Karlovy Vary (pro okres Sokolov nejsou údaje úplné) je sestaven v přiloženém grafu, který zachycuje vývoj tetřívka podle hlášení mysliveckých sdružení režijních a vyhrazených honiteb za období 1969 - 1990. V dubnu roku 1991 byla pracovníky státní ochrany přírody a Landes-

bund für Vogelschutz in Bayern e.V. SRN (dále jen LBV) provedena podrobná inventarizace, při které bylo na tokaništích zjištěno celkem 24 exemplářů kohoutků tetřívka. Tento stav byl zjištěn na šesti stabilně obsazovaných tokaništích, která se nachází na území okresů Karlovy Vary, Cheb a Sokolov. Mezi nejvýznamnější tokaniště patří dle dlouhodobých pozorování Správy CHKO Slavkovský les následující lokality: Poutnov 7 ex. kohoutů, Sítiny 6 ex. kohoutů a Čistá 4 ex. kohoutů. Snaze o zachování původních a náhradních biotopů tetřívka dodala v roce 1990 nové dimenze iniciativa LBV, na jejímž základě svolalo Ministerstvo životního prostředí České republiky jednání a byla stanovena a následně realizována další omezení rozsahu hydromelioračních staveb v prostoru Poutnov a Čistá s cílem eliminovat dopad zásahu na tetřívcí populaci (redukce plochy systematické drenáže, umístění výsadeb druhově vhodných stromů a keřů, způsobu záhrnu melioračního detailu a biologické rekultivace) spolu s rámcovým návrhem dalšího způsobu obhospodařování zájmových pozemků. Celou situaci a zjištěné stavy tetřívka jsme konzultovali s odborníky pro lesní kury, jmenovitě s dr. Wolfgangem Scherzingarem z Národního parku Bavorský les a dr. Siegfriedem Klausem z Thüringische Landesanstalt für Umwelt z Jeny. Uvedené specialisty jsme pozvali na podzim roku 1991 do CHKO Slavkovský les a v terénu je seznámili se situací. Na základě námi poskytnutých údajů a výsledků místního šetření pak výše uvedení specialisté vypracovali dobrozdání (je v této Arnice též otištěno), které bylo zasláno MŽP ČR - odboru ochrany přírody.

Vývoj stavu *Lyrurus tetrix* L. v okr. Cheb a Karlovy Vary

ZE ZÁVĚRU DOBROZDÁNÍ JE zřejmé, že existuje reálný předpoklad pro záchrannu tetřívka obecného v naší oblasti. Součástí odborné zprávy jsou i návrhy nezbytných opatření, které tento záměr sledují.

CÍLEM PROJEKTU JE NEJEN záchrana tetřívčí populace, ale i zachování zbytků cenných biotopů se svými společenstvy rostlin a živočichů v kulturní krajině. Tetřívek je vlastně bioindikátorem ekologického potenciálu krajiny.

PRO VYPRACOVÁNÍ PROVÁDĚcího projektu doporučujeme na základě zkušeností kolegů ze SRN sestavit pracovní skupinu ze zástupců státní ochrany přírody - Správa CHKO Slavkovský les, Českého ústavu ochrany přírody - středisko Plzeň, ČÚOP Praha, zástupců referátu životního prostředí okresních úřadů, LBV a ze zástupců Českého svazu ochránců přírody Cheb. Úkolem této skupiny by bylo provést zoologický a botanický průzkum zájmových území, sledování vývoje tetřívčí populace s následným stanovením zásad dalšího využívání krajiny zemědělskou a lesní výrobou, mysliveckým hospodařením a řízením rozvoje výstavby a rekreace. Po odsouhlasení a vlastní realizaci vypracovaného projektu

záchrany tetřívka doporučujeme vytvořit druhý pracovní tým, ve kterém by měl být zástupce MŽP ČR a dále zástupci orgánu státní správy, obecních zastupitelstev, vlastníků a uživatelů pozemků a organizací hospodařících na úseku zemědělské a lesní výroby i myslivosti, spolu se Správou CHKOSL a zástupcem LBV. Na základě předběžného jednání na MŽP ČR s ing. Františkem Urbanem by koordinaci činností pro tento projekt měla být pověřena Správa CHKO Slavkovský les a ze strany MŽP ČR pak ing. J. Červený CSc.

CELÝ PROGRAM ZÁCHRANY tetřívka nelze realizovat bez určitých dotací. Finanční prostředky, které si program a zejména jeho realizace vyžádá, nelze brát z běžného rozpočtu Správy CHKO Slavkovský les. S ohledem na skutečnost, že udržení a stabilizace tetřívčí populace v CHKOSL a příhraniční oblasti západočeského regionu může příznivě ovlivnit stav tetřívka i v navazující oblasti Bavorška, předpokládá LBV dlouhodobou spolupráci na tomto projektu a při jednání na MŽP ČR dne 28.1. 1992 byla nabídnuta ze strany LBV účelová finanční dotace. Vzhledem k rozsahu a významu úkolu si dovolujeme požadovat o zařazení projektu do sledovaných výzkumů a programů dotovaných z rozpočtu FVŽP.

Dlouhá stoka "U myslivny" - foto Wieser

Dobrozdání k výskytu tetřívků na území Slavkovského lesa a kritérií k zachování jejich stavu vypracovali Dr. Wolfgang Scherzinger z Bavorškého národního parku (Grafenau) a Dr. Siegfried Kraus z Thüringische Landesanstalt für Umwelt (Jena).

MEZI MARIÁNSKÝMI LÁZNĚMI na jihu a Karlovými Vary na severu se zvedá v severozápadní části nad chebskou a sokolovskou nížinou masív Císařského lesa (Slavkovského lesa) s nejvyšším vrchem Lesný 983 m. n.m. Z náhorní planiny Císařského lesa, při mírné viditelnosti, je možné spatřit okolní pohoří - Hornofalcký les, Krušné Hory a Doupovské vrchy. Na území došlo po skončení druhé světové války k odsunu

sudetských Němců a tehdy zůstaly ležet ladem veškeré pozemky. Došlo tedy k vývoji, který přispěl ke zvýšení dříve nižšího stavu tetřívcí zvěře. Do roku 1958 byl celý areál využíván výhradně k vojenskému výcviku, později byl využíván zemědělsky. Dříve extenzivní zemědělství (první maloplošné meliorace byly provedeny v roce 1966) ustoupilo a přešlo v 70. - 80. letech k intenzivnímu zemědělství. Krvinky a veškerá zelen byla odstraňována a docíleny větších lánů. Rašelinisté a početné mokřady byly zničeny velkoplošnými melioračními zásahy. Přesto si tato krajina uchovala krásu a rozmanitost přírody s velkými lesními komplexy především v její jižní a severní části. Jedinečnost rostlinných i živočišných druhů, důležitost přirozeného přírodního rezervoáru pro zachování minerál-

dobrozdání

Dr. Wolfgang Scherzinger

Dr. Siegfried Klaus

nich pramenů okolních lázní to vše vedlo v roce 1974 k vyhlášení chráněné krajinné oblasti Slavkovský les na výměře 640 km².

POŠTUP MELIORAČNÍCH PRACÍ a intensifikace zemědělství však vyhlášením CHKO Slavkovský les nebyla zastavena. Přesto zůstal celý systém obranyschopných pozůstatků biotopu dosud zachován, takže reliktní stav tetřívka obecného jako důležitý indikátor stojí určitě za zmínku. Aktuální situace stavu a životního prostředí tetřívka je následující:

ANALÝZA SESTAVENÁ NA ZÁKLADĚ mysliveckého sčítání vykázala pokles oproti roku 1970 (1970 = 8 900 ptáků, 1978 = 5 000, 1987 = 1 400 kusů). I když tyto počty jsou jistě nadnesené, přesto je vidět jasné úbytek. Kokeš (in Glutz et.al.1973) odhadoval celkový početní stav v roce 1964 - toho času populační maximum - na 400 - 500 ptáků. Císařský les patřil vždy se svým okolím k místům stejněm. V dubnu 1975 bylo napočítáno na tokaništích ještě na 60 kohoutů. V roce 1991 zde tokalo ještě 24 kohoutů. Vezme-li se přirozený poměr pohlaví 1:1, vyjde nám pak aktuální populace adultních ptáků (na počátku rozmnožovací periody) zhruba na 50 ptáků. Na Poutnově se jeví úbytek podle údajů stavů následně - 1960 = 50 tokajících kohoutků a v roce 1991 pouze 7 tokajících kohoutků. Lov byl prováděn podle oficiálních zpráv pouze do roku 1971, resp. 1976, v okrajových územích Císařského lesa ještě v roce 1980 (Porkert os.Zpr.Klaus et.al.1990, p.19).

ZVLÁŠTNÍ VÝZNAM VÝSKYTU tetřívka v Císařském lese spočívá ve funkci vstupního rozmístění dalších subpopulací ve svém okolí. Ke zbytkové populaci v Hornofalckém lese je vzdálenost pouhých 5 - 15 kilometrů. Další

výskyt v chebské nížině u SOOSu a v Krušných Horách je vzdálen pouhých 10 - 30 kilometrů. Ještě menší vzdálenost je do Dourovských vrchů (10 km), kde existuje ještě

dilší početná populace. To jsou vzdálenosti pro tetřívka lehce zvládnutelné. Z Dourova existuje kontakt pokud se týče rozmnožování s populací východního Krušnohoří, které je podle výpovědi AUGST (osobního sdělení) v území Česko-Saského Svýcarska (okres Děčín) a dosahuje až k Labi.

SOUCASNÝ STAV V CÍSAŘSKÉM lese se dělí na 5 - 6 spolu souvisejících území. Jedná se o Rájov, Poutnov, Sítiny, Čistá, Tři křížky a Prameny. Náhorní plošina Císařského lesa je pak v nadmořské výšce 700 - 800 metrů převýšena jen několika vyššími vrcholky (Lesný 983 m, Lysina 982 m, Kružný 863 m). Zde se střídají lesní ostrůvky se zbytky roztroušených stromů a keřů. Nachází se zde i jednotlivé aleje (klen, jeřáb) s rozsáhlými polními plochami. Celé území vykazuje vysoké srážky (700-1000 mm ročně). Největší horská rašeliniště (Tajga 133 ha, Paterák 93 ha, Lysina 43 ha) jsou chráněny jako přírodní rezervace. Na náhorní drsné planině, zvláště pak v zimě, znamenají porosty listnatců roustoucích v četných údolích a muldách (vrby, olše, břízy) pro tetřívci populaci vhodnou potravu a úkryt. A to i přesto, že v této oblasti byly v rozsáhlých lánech hospodářsky obhospodařovaných prováděny rozsáhlé rekultivace. Vegetační změny následkem eutrofizace (splach strojených hnojiv s polí) jsou zde velmi zjevné. Zalesněné plochy lesa (borovice na serpentinu, smrkové monokultury na horské náhorní plošině, horské smíšené porosty na svazích) jsou tetřívkem navštěvovány jen v okrajích. O to důležitější jsou zdejší pozůstatky bříz, vrb a osik na okrajích polí.

ÚZEMÍ V OKOLÍ POUTNOVA tvořilo dosud těžitě rozšíření tetřívka se svým jarním stavem sedmi kohoutů a tří slepic. Bohužel, ještě v roce 1991 prováděné meliorace těžce poškodily habitus tohoto ostrova. Tím byly zamokré louky určující biotop odvodněny a potok v délce 1 km prohlouben a narovnán. Uzemí v okolí Čisté vykazuje větší plochu nejvhodnějšího habitu pro tetřívka. Existují zde zbytky vrchovištních rašelinistů a na rozsáhlé ploše se rozkládají sukcesivní stupně bohatá na listnáče. V okolí se nachází bohaté strukturální linie a na potravu bohaté holiny, jakož i porosty starých bříz, které představují zdroje potravy v zimním období. V celkovém území se tedy nachází nejcenější reproducční prostory. Jarní stav 4 kohouti a 3 slepice.

DALŠÍ ZÁKLADNÍ BOD VÝSKYtu je u Sítin (6 tokajících kohoutů). Nejcennější část se táhne v údolí potoka se zamokrélymi loukami a je zde vysoký podíl listnáčů. Ostatní výskytu jsou co do počtu chudší a jsou maloplošné (Rájov, Prameny, Rovná). Za zmínu však stojí lokalita Tři křížky, která je především pro hnizdiště tetřívka velmi významná. Serpentinnové skály se svými vyhlídkami tvoří přitažlivý bod pro turisty a to sebou přináší i nepříznivý vliv - rušení klidu.

PRÍ POROVNÁNÍ S JINÝMI MÍSTY výskytu tetřívka středo-horského typu, jejichž habitus leží v kulturní krajině (např. Bavor-ský les, Hoh Rhön), lze v porovnání s Císařským lesom najít určitou srovnávací linii. Mozaika z části rozdílných krajinných elementů extenzivně obhospodařované krajiny tetřívkům během změn habitu v ročních obdobích může čistě náhodně vyhovovat. Typ hospodaření, který je limitován zamokrélymi loukami, keři, březinami, skalami, pastvinami, malými políčky, rozleh-

lými rašelinisti - to vše může ovlivňovat optimální strukturu a plošnou kombinaci celkové stavby tetřívčí populace. Naopak zvýšené využívání krajiny, intenzifikace zemědělství, velkoplošné hospodaření, - odstraňování krovín, meliorace, drenáže, vyrovnávání svažitosti, změny ve využívání krajiny, zalesnování nelesní půdy, změna ozeňení apod. - to vše může přispět k zániku vhodného biotopu. Rapidní rozpad populace tetřívků v takto postižených územích (např. Bavor-ský les, alpské přehůří) jasně vyznačil vysokou labilitu těchto atropogenních území a to velkou měrou. V opačném případě nám zůstává velká šance na záchranu a ta spočívá v relativně lehkém manipulování s tímto sekunderním biotopem a v jednoduché rekonstrukci výhodného uspořádání struktur.

PO CELKOVÉM ZHODNOCENÍ LZE konstatovat, že úbytek stavu tetřívčí populace je zapříčiněn především ztrátou habitu a to především v redukcí roztroušené zeleně v polích (hlavně listnáčů), v odvodnění vlhkých luk, v selektivním odstraňování listnáčů v lesích, odstraňování aleji a polních krovín (bříz, jeřábů), v přeměně pastvin na intenzivně obhospodařovanou zemědělskou půdu atd. Z popisu této situace pak vyplývá, že setrvají-li aktuálně zjištěné poměry, nedá se zbylý stav tetřívků stabilizovat a ani udržet. Očekávaný pokles stavu na základě zhoršené kvality biotopu povede zcela zákonitě k jeho celkovému zhroucení. Tento vývoj se nedá zastavit pouhým hájením, zrušením turistiky apod. I přes pokročilé meliorační práce je možné považovat koncept managementu za slibný pouze za předpokladu, že bude prováděn s vysokou konsekvenčí a na celém areálu. Zůstává naděje, že zastavení melioračních prací stačí k přetravní zbytku habitu do doby než začnou působit renaturizační vlivy.

VELIKOST STÁVAJÍCÍ POPULACE a její zvláštní funkce pro zachování hraniční subpopulace v Bavorsku, Čechách, Durynsku a Sasku jsou záchranná opatření pro tetřívka v Císařském lese velmi nutná a významná. Podle podkladů Správy CHKO Slavkovský les a místních odborníků (Jäger, Procházka, Štěpánek) se stav v posledních třech letech nesnížil. Vhodnost ochrany je vhodná již proto, že zůstala zachována síť vhodného biotopu (zbytky) a tak zamýšlená ochrana může posloužit k záchráně a ochraně i dalších ohrožených druhů. Sance na přežití budou tím větší, čím důsledněji tedy bude preferován program o záchrane dosavadní krajiny.

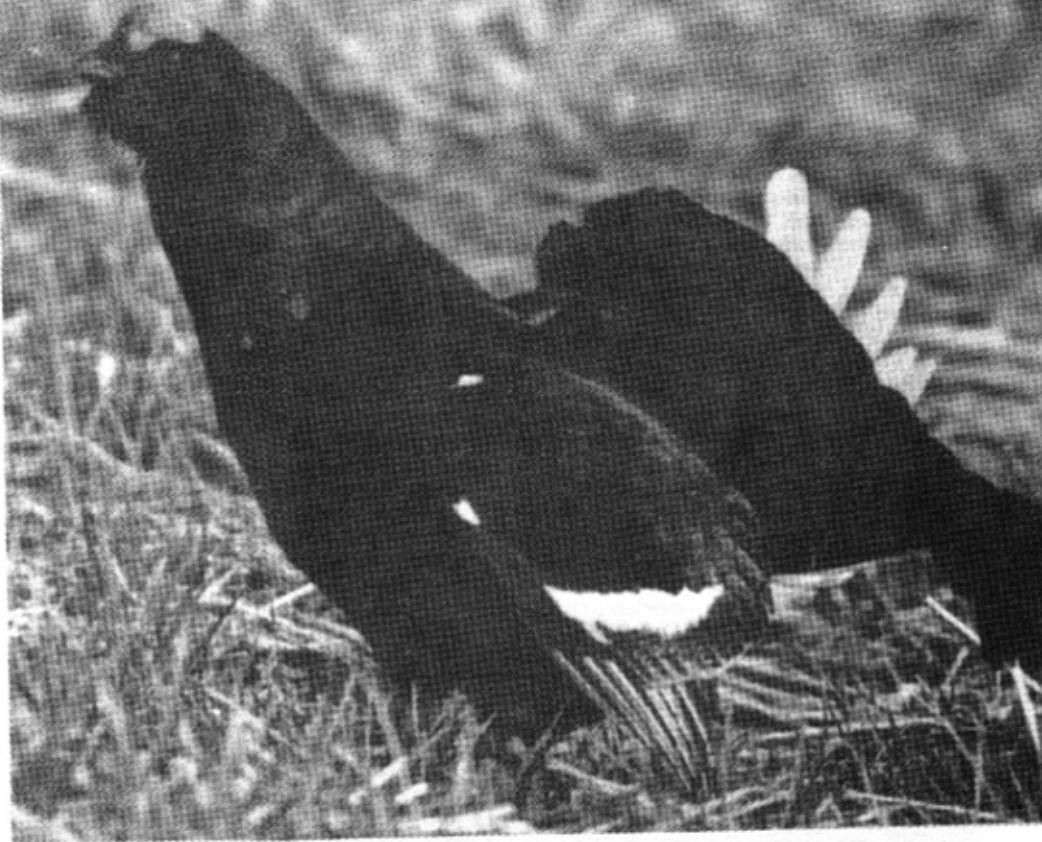
PODLE ZKUŠENOSTI JE OCHRANA biotopu přednější před vlastní druhou ochranou, přičemž je nutné se zaměřit v první řadě na úpravy elementů habitu tolik pro tetřívka potřebných a to v pohledu všech ročních období. Nejdůležitější je okamžité zastavení melioračních prací. S okamžitou platností je nutné zastavit používání strojených hnojiv, insekticidů, je nutné odstranit vysázený smrk na mokřadech a neplodné půdě. K vývoji biotopu jsou žádoucí dlouhodobé koncepty. Prosazování pestrosti rostlinných druhů na zamokřelých loukách a okrajích lesů. Zachovat bohatství přirozeného koření, plodonosných rostlin (klikva, brusnice, vlochyně apod.). Zvláště je třeba podpořit růst listnatých při potocích, cestách a krovin na okrajích lesů, na holinách i v samotném lese. Před ohryzem je nutné chránit stromy na pastvinách. Je nutné chránit smíšené porosty a vyloučit selekce ve smrkových monokulturách. Je nutné provádět opatření pro návrat k přirozené přírodě v silně pozměněných areálech zvláště pak návrat k postupnému zamokření rašelinští a mokřadů. Zde máme pozitivní zkušenosti z Harcu, Bavorštěho lesa a Rýna. Jako opatření pro

dlouhodobé zajištění vhodného habitu je potřeba zajistit pravidelné sečení, nebo pastvu luk na tokaništích (ocílení nízké vegetace). Rovněž je potřebné zajistit odstranění smrkového náletu z tokaniště. Každopádně doporučujeme vytvoření zhruba 5 metrového širokého nárazového pruhu mezi zemědělskou půdou a tetřívci loukou. Před rostoucí turistikou je potřebné chránit tokaniště utvořením konceptu turistických cest a běžeckých tratí vedoucí mimo tato území. Je zcela samozřejmé vyloučení tetříkovitých z lovné zvěře. Na území výskytu tetřívů přikročit k drastickému lovu černé zvěře, neboť tento makromatický všežravec způsobuje velké škody při hnizdění. Aktuální výšku reliktní populace a zajištění populačního vývoje není třeba posilovat vypouštěním zvířat ze zajetí. Vypouštění voliérové zvěře není tedy nutné a je spíše nesmyslné - vypouštěním se neřeší zásadní věc a to je ztráta vhodného biotopu. Vypouštění (jako např. v roce 1987 - 1988 v počtu 20 ks neznámého původu a formy) by se nemělo již opakovat. Spiše by lesní správa měla vynaložit veškerou energii do revitalizace biotopu, což by se mělo kladně projevit nejpozději do 5 - 10 let.

Následující zpráva o pozorování a návrhy na opatření jsou chronologicky sestaveny na základě pochůzky ze dne 10. října 1991.

R á j o v

V mrazové kotlině se smrkovým lesem leží hnidiště se slunnými svahy (v roce 1991 obsazeno jedním kohoutkem). Z tohoto území s vypuštěným rybníkem, zabuňenými loukami, se zbytky opuštěné téžby rašelin v blízkosti hlavní silnice se může vyvinout vhodný biotop pro tetřívky. Je nutné, aby byl smrkový nálet (1 ha zhruba 60-ti letý) v zamokřelé louce odstraněn. Bývalá téžba rašelin by měla být ponechána jako mokřad a na okra-

jich lesa a v přilehlém luhu, jakož i na okrajích polí chránit a doplnit keřovité porosty a jednotlivé listnaté.

Poutnov

Velkoplošnou meliorací a intenzifikací zemědělství v sedle se zvlhčenými loukami vymizely před nedávnem na tomto stanovišti podstatné elementy vhodného biotopu. V roce 1950 zde tokalo ještě 50 kohoutů. Nynější stav 7 kohoutků využívá ploch horských vyvýšenin podle postupujícího obhospodařování. Jako okamžité opatření vysázení bříz podél toku a cest (mimo tokaniště). Bezpodmínečně je nutné

zastavit silné odvodnění zamokřelých luk v horském sedle. Jednoznačně chybí v tomto areálu dostatečná nabídka potravy v zimním a jarním období, takže by měla být do stávajících lesíků vyseta, nebo vysazena bříza. Jako podpůrná opatření by byl účinný výsev nízkých druhů jetelů na zemědělské plochy. Vytěžená polomová plocha je silně zamokřelá a celoplošně zabuřeněna s hustým porostem břízy. Udržení této březiny by mohlo vyrovnat nedostatek listnatců na celém území. Bylo by vůbec žádoucí ponechat zalesnění Císařského lesa na holinách a vytěžených polohových plochách přirozené sukcesi - tím vzniknou

stabilní porosty. Zvláště hodnotný je jižní rašelinný okraj území, který je však ohrožen masivní autrofobií (krmení kachen, kapří v rašelinném jezírku). Zde by měl nastat obezpečný návrat k přirozenému stavu mokřadu s rašelinnou vegetací.

S i t i n y

Intenzivní zemědělská činnost zatlačila v tomto prostoru vhodné plochy jen na úzké pruhy luk podél údolních niv. Přes výhodnou strukturu těchto pásů zamokřelých luk budou zbytky biotopu v šířce 50 - 150 metrů trvale těžko udržitelné (pastviny s porostem vysokokmenných křovin). Zde je vyloučení nárazových pruhů nutné pro získání živin z rozsáhlých polí. Doporučujeme v tomto prostoru vysázen křoviny na mezích (bříza, osika, ptáčinec, hloh, líška apod.). Dále je nutné zajistit vhodné obhospodařování ploch vhodnými druhy a to zejména na tokaniště (pastva, sečení luk na podzim). Dále je nutné dlouhodobě zajistit arondaci těchto pásových biotopů, aby se předešlo prostorové izolaci těchto důležitých stanovišť.

T ř i k ř í ž k y

Území, které navazuje na chráněnou národní přírodní památku, představuje vřesoviště s porostem borovic na východě, směrem na západ pak rozsáhlé zamokřelé louky. Jedná se o zbytky biotopu kdysi tetřívky silně osídlené. Poslední ověřené hnizdění v roce 1978. K optimalizaci kvality biotopu by bylo vhodné spásání, což však vzhledem k plošné ochraně území není možné. Naproti tomu by bylo vhodné redukovat rozšírující se porost smrku a sice jak z pohledu potřeb tetřívka, tak i z pohledu zajištění růstu charakteristické vegetace. Hlavním problémem zde je růst turistiky - nutný zákaz opouštění turistických cest. Kulturní krajina na sever od Křížků - otevřené louky a zemědělské plochy ohrazené kamen-

nými valy se zbytky křovin jsou svojí strukturou pro tetřívky vysoko atraktivní (křoviny, roztroušená zelen, líška, bříza). Během naší pochůzky jsme spatřili jednoho kohoutka. Současně prováděná extenzivní pastva je zde velmi výhodná. Naproti tomu plošný nálet smrku znehodnotí tyto pro tetřívka vhodné areály během několika let. Doporučujeme hnizdovité vykácení smrku.

C i s t á

Areál údolní nivy je charakteristický vysokým bohatstvím rostlinných druhů (pionýrský les, zbytky rašelinště, orná půda, aleje stromů, břehové porosty). Bez veškerých pochyb představuje tento úsek typické území návratu tetřívů a proto je udržení stávajícího stavu stejným bodem záchranného programu. Z větší části zdvočelé zemědělské plochy se vyvinuly v biotop, který formuje dobré životní prostředí pro tetřívka. Na jih-západ se táhnou svažité louky zamokřelé různými prameny s pionýrskými dřevinami (osika, jeřáb, planá třešeň apod.). Tento výhodný sukcesní vývoj by měl dále pokračovat, přičemž je žádoucí zamezit jakémukoliv zásahu. Údolí je dominovalo rozsáhlou rašelinnou zamokřelou loukou s buty vrchoviště rašelinště, které přechází k hustému porostu vrbových křovin. Toto stanoviště odpovídá optimálnímu habitu pro tetřívka a mělo by být důvodem k přezití stavu tetřívčí populace v tomto regionu. Přes gravírující zásahy ve formě meliorací v okolí by měl být stav přesto dobrý. Severní protisvah a údolí směrem na západ doznaли silné změny v důsledku meliorací. Přesto by i toto území mělo udržet atraktivitu areálu svým podílem na dosud zachovalých roztroušených dřevinách. I zde je nutné zamezit dalšímu pokračování meliorací a bylo by potřebné zemědělské plochy využívané tetřívky jako tokaniště osít nízkými plodinami.

Výhodné pravidelné sečení, pastva, případná podzimní orba.

CÍLEM CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ oblasti je zachování jedinečnosti celého území jako přirozeného fenomenu. K tomu patří nejen typická silueta plochého zvlněného horského výběžku tradovaného rozmístěním ploch polí a lesů, ale i s typickou tradicí zemědělského osídlení. Důležitá součást úkolu ochrany přírody je též zachování druhové pestrosti, která se vyvíjela přirozeně, nebo vlivem lidského osídlení. Ochrana krajiny, stejně jako i druhová ochrana, musí být integrována do konceptu celkového obhospodařování regionu. Ve směrnici pro plánování se hodí v první řadě jako indikátor rele-

vantní druh - tetřívek obecný. K druhové ochraně tetřívka je nutné přistupovat nejen jako k akci pro záchranu jednoho populárního druhu. Z celospolečenského hlediska může zajistění biotopu tetřívka přispět i k zajištění základních funkcí ekologických, vodohospodářských, lázeňských, jakož i hospodářsky významné funkce rekreační. Zvláštní důraz je možné klást na aspekt mezinárodní, neboť výskyt tetřívka obecného ve Slavkovském (Cisařském) lese je důležitý i pro další dílčí populace tohoto druhu v severních Čechách, ale i jako trend zachování reliktní populace v Hornofalckém lese.

Překlad z němčiny Otto Štěpánek

Pohled od Tří křížů na západní plochy Upolínové louky

Sněhová rokle u Pramenů (foto: Harvánek)

NÁZORY POSTŘEHY

ZÁCHRANA TETŘÍVKA OBECNÉHO

Z JEDNÁNÍ VE VĚCI NÁVRHU ZÁCHRANY TETŘÍVKA OBECNÉHO
ZE DNE 21. ÚNORA 1992 - MĚSTSKÝ ÚŘAD MAR. LÁZNĚ
ZKRÁCENÝ ZÁPIS - ING. R. BRACHTL

Výsledek inventarizace tetřívka v CHKO Slavkovský les v roce 1992 - 24 kohoutů. Dle odborného posudku německých expertů lze tetřívčí populaci ve Slavkovském lese zachránit a postupně ji rozšířit (včetně BRD). Problematika umělého vysazování tetřívka - nedoporučuje se prozatím (ing. Dětmar Jäger).

Ochrana prostředí je zároveň účinná ochrana druhů (ing. Jan Schlossar).

Nebyly zastaveny meliorace Čistá. Správa CHKOSL nebyla schopná tyto práce zastavit. Správě to mám za zlé, neboť byla jediná schopna tyto práce zastavit. Dále se podivují, že Lesy Kladská nejsou zařazeny do výzkumné části projektu záchranы tetřívka ve Slavkovském lese. Výzkumný úkol o záchraně tetřívka byl iniciativou Agrokombinátu Sokolov. Bylo v minulosti vypuštěno do přírody množství tetřívků. V roce 1991 bylo vypouštění zastaveno. Mohu uvést praktické zkušenosti a navrhoji vyhlásit chráněnou tetřívčí oblast v lokalitě Čistá. Nutnost razantního tlumení černé zvěře a nutnost likvidovat všechny dravce. Konstatuji, že není dovoleno lovit káně lesní. Když se chce chránit tetřívek, je nutné likvidovat vše ostatní (ing. Vaniš, hlavní inženýr Lesy Kladská).

Výzkum tetřívka je nutné orientovat na biotop. Narušení genofondu je zatím hypotetické, ovšem je nutné s tímto kalkulovat. Otázkou zřízení tetřívčí oblasti je nutné řešit společně, aby nedošlo k duplicitě. Otázku dravců není vhodné řešit na dnešním jednání. Důležité je vytvoření vhodného prostředí - biotopu pro tetřívka. V tomto smyslu budeme jednat s ministerstvem zemědělství ČR (ing. Havránek, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti Zbraslav).

Projekt na záchranu tetřívka v počáteční fázi znamená zejména upravit prostředí. Preferovat tetřívka a zpracovat přesné návrhy na postupy jak v lesnické, tak zemědělské oblasti hospodaření. Vše dopracovat až do detailů technologie hospodaření (ing. Král, Výzkumný ústav Zbraslav).

Na základě zkušenosti s ochranou ptactva v Bavorsku jsou ve Slavkovském lese velmi vhodné podmínky pro udržení a rozšíření tetřívčí populace (Dr. Hertel, LBV BRD).

Garantem projektu záchrany tetřívka doporučuji učinit Správu CHKO Slavkovský les. Bude prověřena možnost finančních dotací přes Český ústav ochrany přírody, ministerstvo životního prostředí ČR a Federální výbor pro životní prostředí. V současné době byl zahájen průzkum

fauny a flóry v ČSFR. Důležité je zabezpečit kontakt na lesní závody, státní správu, obce apod. (ing.Cervený, MŽP ČR).

Hlavním nebezpečím pro tetřívka je černá zvěř. Vyzdvihuji důležitost místní populace. Meliorace na Čisté nikdy neměly být realizovány - došlo tak k likvidaci posledního tokaniště. CHKO měla dělat víc. V oblasti Čistá a Nová Ves provedl LZ kus práce. Vlonském roce byly pozorovány slepice tetřívka s kuráty (Čistá). Letošní sčítání 10 - 12 kusů. Je nutné sjednotit síly a vyhlásit tetřívčí oblast - nezbytná likvidace černé zvěře (p.David, Lesy Kladská, LS Krásno).

Pamatují vysoké stavy tetřívčí zvěře v minulosti, zvláště v oblasti Poutnova a Rankovic. Významnou měrou se na zdecimování tetřívů podílí černá zvěř. Mohu konstatovat, že ke snižování obhospodařované zemědělské půdy nedojde. Nevidím reálnou naději na obnovení travního porostu v lokalitě Poutnov. Není možné tyto plochy provozovat jako pastviny. Doporučuji plochy zatravnit, do července ponechat v klidu a pak kosit. Zdůrazňuji nutnost kosení - ne spásání. Přimlouvám se za vyhlášení tetřívčí oblasti (p.Novotný, Statek Teplá).

Sance na záchranu tetřívka není velká, ale není ani beznadějná. Potřebujeme extenzivní způsob hospodaření na zemědělském půdním fondu. V lesním hospodařství chybí měkké listnaté dřeviny a tudíž je značně omezena potravní nabídka. Každý resort musí přispět svým dílem. Na snížení stavů tetřívů se výrazně podílí divoké prase, liška a jestřáb (ing.Dětmat Jäger, ornitolog specialista).

Tetřívek toká na velkých plochách, kde má přehled. Mohou to být řepky, ozimy a nelze se při řešení problému upnout pouze na luční porosty (p.Novotný, Statek Teplá).

Nebude problém zakomponovat požadavky nutné k ochraně tetřívka do nových lesních hospodařských plánů (ing.Luhan, Okresní úřad RŽP Cheb).

Musím vás upozornit, že tokaniště tetřívka jsou i mimo území CHKO Slavkovský les v oblasti Staré Vody a v okolí Vysoké. Tato tokaniště i hnizdiště byla v minulosti zdevastována i přes odborné posudky melioracemi. Myslivecké společnosti se zapojí do celé akce po seznámení s projektem a až budou známy konkrétní požadavky (ing.Vít, OV CMS Cheb).

Nejdůležitější pro tetřívka jsou jeho hnizdiště. Jakákoliv činnost člověka v oblasti hnizdišť působí negativně. Jedná se o sečení, pasení a jiné činnosti a to i v červenci (p.Veselý jr., ZD Otročín).

Musím uvést svůj poznatek, že stavy tetřívů se zvyšují po provedení rekultivaci a melioraci! Je nutné se podívat podrobněji na vztah meliorace - tetřívek. Jestliže nebudem obhospodařovat, stavy se sníží! Například odvodnění systematickou drenáží na větších plochách se provádělo již před 2.světovou válkou. Státní meliorační správa vyjde při záchraně tetřívka všemocně vstřícně. Do úvodu by to mohly být vhodné výsadby druhové skladby (ing.Balák, Meliorační správa Karlovy Vary).

Mám rád tetřívky, mám rád ochranu přírody. Jak se s tím ale mají srovnat lidé žijící v oblasti? Tetřívekovi prospěla likvidace města Čisté za doby vojenského prostoru. Je nutné provádět útlum zemědělství, vše důsledně pozorovat a využívat. Není třeba tetřívka divoce chránit. Musí dojít ke změně hospodaření. Obyvatelé mají svůj názor, že ochrana přírody je potřebná, má-li však velké pravomoci, budou obyvatelé výrazně omezováni (ČIL, SOP). Negativa by měla být kompenzována a ztráty na hospodaření finančně vyrovnaný. Vztahy mezi

tetřívkem, škodnou a potravou se musí přesně vyhodnotit. Musí se přesně kvantifikovat vztahy mezi tetřívkem a prostředím (ing. Brenner, starosta obce Prameny).

Ochrana přírody neznamená jen zákazy. Ty se dotknou pouze slušných lidí. Neukáznění budou škodit dál. Velmi nutná je osvěta - plně souhlasím s ing. Brennerem. Zemědělství bude jiné! Zásahy do přírody nebudou tak velké, protože vše souvisí se vším (p. Kříž, starosta obce Rovná).

Výskyt tetřívka v oblastech souvisejících s CHKO Slavkovský les do projektu zapracovat! Výčet činností zemědělských a mysliveckých organizací též a dále postupovat společně a to nejen cestou nařízení a zákazů (p. Trsek, ZD Otročín).

Nikdo dosud neřekl důvod, proč tetřívek mizí. Je nutný výzkum tohoto problému. Jsou nutné studie - potravní vztahy, vztahy mláďat, vztahy ekologické. Zdá se, že kra-

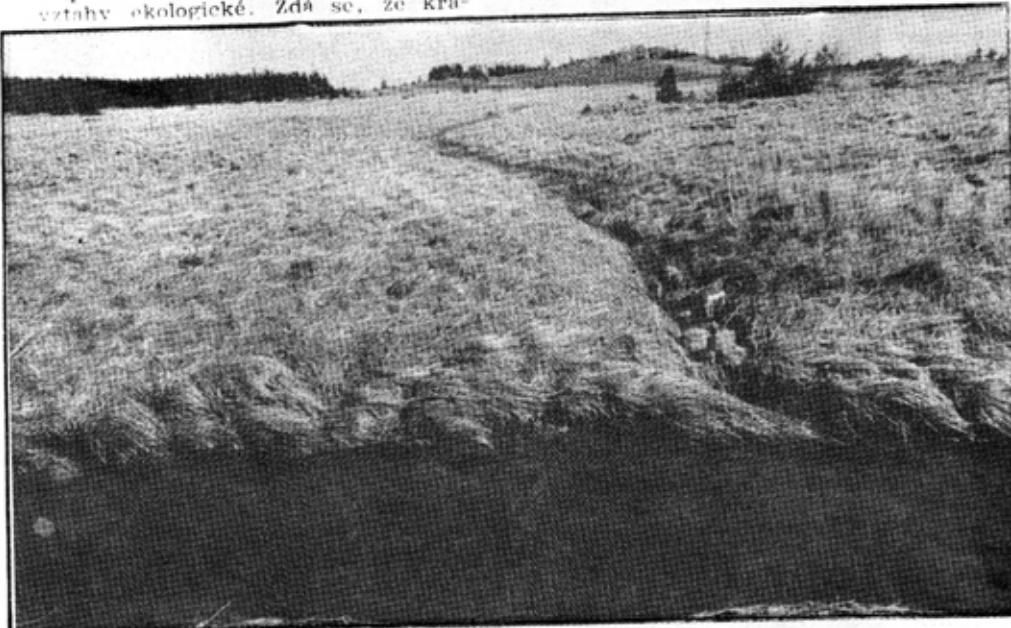
jina je příliš zalesněna. Přítomnost lidí nehráje významnou roli. Není možné vrátit krajinu do starých mezí. Není tendence rozdrobení hospodaření. Západ nemusí být vždy vzorem. Nutné přistupovat k problematice dle místních podmínek. K otázce meliorací - z krátkodobého pohledu zdánlivě přispěly, ale z dlouhodobého mají jasný negativní dopad (dr. Hora, Národní muzeum Praha).

Nikdo ještě jasně neřekl, proč nastal v roce 1978 tak veliký pokles stavu tetřívka (p. Veselý jr.).

Stejný přelom nastal v celé Evropě a zatím se neví proč (ing. Král).

Závěr

Všichni přímo zainteresovaní se shodli na společném řešení celé problematiky. Do konce března prověří formy a rozsah spolupráce. Další schůzka pracovní skupiny bude dle dohody nejpozději do konca března 1992.

Dlouhá stoka u silnice Prameny-Nová Ves, v pozadí Tři křížky (foto Wieser)

INFORMACE O PROJEKTU ZÁCHRANY TETŘÍVKA OBECNÉHO V CHKO SLAVKOVSKÝ LES

TEORETICKÉ A PRAKTIČKÉ PRINCIPY DRUHOVÉ OCHRANY

VÁCLAV PROCHÁZKA

V zimě letošního roku byly zahájeny práce na realizaci projektu záchrany tetřívka v území CHKO Slavkovský les. V únoru 1992 byl zpracován návrh projektu a celý záměr byl pak projednán při jednání zainteresovaných stran. Předtím byl z dostupných hlášení mysliveckých sdružení o jarních kmenových stavech zvěře a pozorování ochrany přírody sestaven přehled o tetřívci populaci v širším území Slavkovského lesa, včetně lokalit výskytu a grafického zobrazení trendu vývoje. V březnu a dubnu téhož roku byla jako již několik let předtím provedena opaková inventarizace tetřívků na tokaništích v době jarního toku. Na základě těchto výsledků byly vytypovány poslední vhodné biotopy v CHKO Slavkovský les a stanoveny rámcové postupy pro jednotlivé lokality a strategie komplexního postupu. Na přípravě spolupracovali kolegové z Landesbund für Vogelschutz in Bayern a další výzkumná a odborná pracoviště z ČSFR i SRN.

Z naléhavých a v letošním roce uskutečnitelných opatření budou v rámci revitalizace biotopu provedeny výsadby měkkých listnatých dřevin a keřů v prostoru stabilního výskytu tetřívka na k.ú. Poutnov, Tisová a Rankovice. Na výsadbu byl zpracován projekt a uskutečně-

ní výsadeb se předpokládá do konca listopadu 1992.

Tato optaření jsou hrazena z finanční dotace LBV ze SRN. Předpokládaná částka činí cca 5.000 DM a bude organizací LBV poukázána jako účelová dotace pro celou akci cestou ICPB - české sekce v Praze.

V srpnu proběhla další schůzka pracovní skupiny a mimo již výše uvedeného byly stanoveny okruhy, jež by mely být nezbytnou součástí komplexního řešení programu. A jejich finanční zabezpečení by mělo být hrazeno z příspěvku ZP ČR. Jedná se o následující dílčí úkoly:

1.

Vývoj vegetačního krytu vybraných celků CHKO Slavkovský les a způsoby obhospodařování zemědělských pozemků v letech 1935 - 1988 s využitím materiálu dálkového průzkumu Země - leteckých snímků.

2.

Druhová diverzita rostlinných společenstev a její oscilace v lokalitách výskytu tetřívka obecného v CHKO Slavkovský les za uplynulých 20 let.

3.

Posouzení spektra potravní na-

bídky se zaměřením na živočišnou složku (entomofauna, měkkýši).

4.

Možné ovlivnění stavů tetřívka obecného predátory druhu na území CHKO Slavkovský les.

5.

Vliv parazitů na zdravotní stav tetřívka a dynamiku jeho populace v oblasti (rozbory trusu a pitvy uhynulých jedinců).

6.

Orientační stanovení migrace tetřívčí zvěře v rámci biotopů v CHKO Slavkovský les s využitím telemetrického zařízení.

Na základě výsledků dílčích úkolů a dalších souvisejících poznatků nelze následně vyloučit ani nutnost posílení dochované populace tetřívka vypouštěním uměle od-

chovaných jedinců. Tato reintrodukce ovšem předpokládá získání objektivních poznatků o vlivu změn prostředí na populaci tetřívka ve Slavkovském lese. Zřejmě aktuálnější bude otázka revitalizace přirozených biotopů druhu, při které se po ukončení restituči na ZPF a LPF nevyhneme jak výkupu menších výměr pozemků, tak úhradě ekonomické újmy vzniklé vlastníkům půdy omezením hospodaření z důvodu ochrany silně ohroženého druhu.

Pro další postup bychom potřebovali vědět, zda je možné na projektu v popsaných intencích pokračovat, jaká finanční částka je na program uvolněna a podrobnosti týkající se další spolupráce. Řešení dílčích úkolů bylo s některými řešiteli již předběžně projednáno.

výnatek z dopisu zaslанého 23.září 1992
Českému ústavu ochrany přírody.

TETŘÍVEK OČIMA DVOU STOLETÍ

VYBRAL RNDr. Jiří Bytel

PRESTOŽE ČLÁNEK O TOKU
tetřívka v Arnice již kdysi vyšel, ani toto "tetřívčí" číslo si nemůže dovolit nezminit se o něm. Už jenom proto, že mnozí budete opět nocí klopýtat na tokaniště, potom čekat a doufat, že zrovna tady... a dnes...

ZMNOHA UVERĚJNĚNÝCH PRACÍ, které se zmíní i o tetřívkově, jsme vybrali slovně a stylisticky snad nepřekonatelný překlad popisu Brechmova a jako zástupce doby moderní pak výnatky ze zatím poslední knihy Zdeňka Veselovského.

VÚBEC VŽDY A VŠUDE TETŘÍVEK postihuje se jen tam, kde krajina mu dává, čeho potřebuje. Jemu po chuti jsou lesy samorostlé, zdivočelé a ohněm zpustošené, aneb alespoň špatně pěstované nebo raději zcela zanedbané, avšak nemiluje uzavřených a dobré spravovaných hájů, krajin, které oplývají nízkými křovinami, buď vřesem nebo jiným chrstářím porostlými. Nejraději přebývá na bříze. Jí dává přednost před ostatními stromy; do lesů jehličnatých uchyluje se vždy jen z nouze. Nikde nevyskytuje se tak často, jako v rozsáhlých lesích březových; ba i malé skupiny stromů těch jemu jsou milé. Avšak v lese březovém, má-li se mu tak líbiti, je třeba, aby země pokryta byla mladými hustými odnožemi, vřesem, borůvkami, kručinkou barvířskou a jiným nízkým křovím. Tolikéž má nad míru

rád půdu slatinou; neboť postihuji jej i tam, kde převládají rostliny bahenní, zatlačujice vřes nebo chrastí, ačkoli vlastním bařinám a močálům se vyhýbá.

TEТRÍVEK OBERE SI KE SVÉMU milostnému rejli místo prázdné v lese, nejradijně louku neb úhor, též paseku, v níž nový dorost nemůže mu překážeti. Na večer objeví se na blízku něho, vystoupí na strom a toká tu s přestávkami, až nastane noc. Casně za svítání opustí svůj odpočinek a snese se k zemi. Kohout, který se objeví nejdříve, usedaje zakvíká několikrát, po té chvíliku mlčí, načež jme se pukati nebo broustiti a tu teprve počne se pravé tokání. Tokání pak jest zároveň rejem i písni milostnou. K prvým zvukům pískařským nebo kvíkavým, jež slyšíme od kohouta usedajícího, připojuje se broušení, tak řečené, pravzlátní temné syčení, jež označuje dosti dobré Nilsson písmeny "čjo-i", ač by snad ještě správněji vyjádřeno bylo zvuky "čj-chš", a hned po té zaznívá pukání, tak řečené, jež znázorniti chtěl Bechstein slabikami "gololgolgori", Nilsson pak dle mého dojmu a zdání správněji zvuky "ruttruru-ruttu-ruky-urr-urr-urrrrrut rutu-rutu-ruky".

Před pukáním, maje ocas kolmo vzpřímen a vějířovitě rozepjat, vztýče krk a hlavu, na níž všechna péra jsou rozčepejfena, křídla pak svěsuje od těla; po té poskočí si několikrát sem a tam, druhdy kruhem a přitlačí konečně dolení zobák tak nízko k zemi, že si otře peří na bradě. Při všech pohybech těch, mávaje křídla, otáčí se kolem sebe. Čím více se rozpaluje, tím živější činí posuny a naposledy dominívá se, že máme šíleného nebo vzteklého před sebou.

(BREHMŮV ŽIVOT ZVÍŘAT. Dle třetího, prof. dr. Pechuel-Loeschem nově přepracovaného vydání se stálym zřetelem k zemím československým upravil prof. Fr. Nekut; díl II Ptáci-

*svazek druhý, nakladatelství J.
Otty v Praze)*

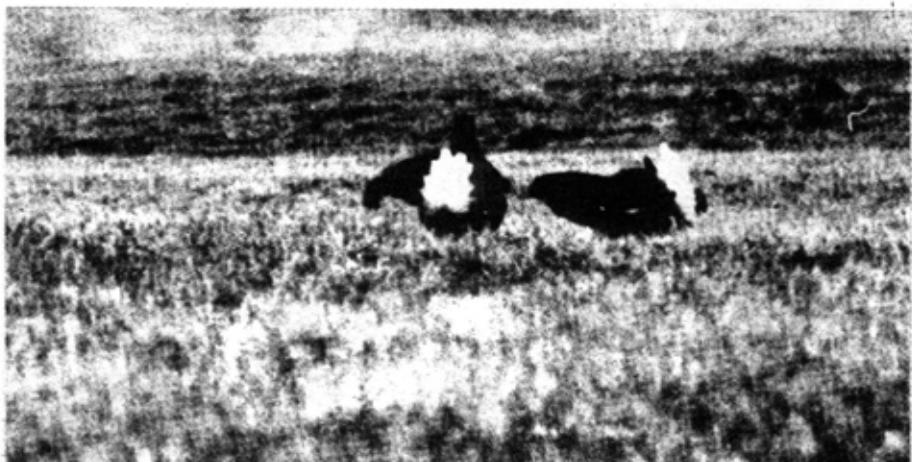
UPROSTŘED TOKANIŠTĚ JSOU vždy nejzdarnější kohoutci, které poznáme podle nejvíce zahnutých lyrovitých per. Na každého silného kohoutka připadají dva až sedm kohoutků slabších. Samice, které přilétají na tokaniště s východem slunce, sledují tok i turnajové soubory samců a vybírají si vždy toho nejzdarnějšího. Tento nejúspěšnější otec dává nejlepší genetické vlastnosti svým potomkům převážné části populace k jejímu dalšímu vývoji.

TEŘÍVČÍ KOHOUTEK TOKÁ šest až osm týdnů s jediným biologickým cílem - předat své vlohy co největšímu počtu potomků. Láká proto každou samici k oplození a žádná nedostane košem. Samec nemá ovšem ke své partnerce žádné trvalejší vztahy a veškerou péči o potomstvo přenechává pouze jí.. Samice je sexuálně aktivnější kratší dobu, 10 až 14 dní. Délka samcovy pohlavní aktivity umožnuje oplodnění mnoha samic, ale je i zárukou toho, že samice, která první snůšku ztratí, může být znova oplodněna.

MOHUTNĚ TOKAJÍCÍ TETŘÍVČÍ kohoutek na jedné straně úspěšně láká samičky, jeho nápadnost se mu však může stát osudnou, přiblíží-li se šelma nebo dravec. Tento příklad jasně dokazuje nutnost kompromisního řešení, s kterým se při vývoji často shledáváme. Tok tetřívka je proto omezen na dobu ranního rozednívání.

PÁŘENÍ VYŽADUJE OD OBOU pohlaví zvýšený energetický výdaj. Většina živočichů se na tento akt připravuje zvýšeným příjemem potravy a tím i zvýšenou hmotností těla. Musíme si uvědomit třeba jen to, jakou hmotnost třeba u ptáků mají snesená vejce v poměru k velikosti těla. K tomu musíme však připočít i energetické náklady na projevy, které zajišťují samu přípravu k páření během námluv. U samců jsou ovšem tyto energetické výdaje spojené s námluvami a pářením ještě mnohem vyšší a proto není divu, že po této době poklesne hmotnost jejich těla až o třetinu původní váhy, což například bylo zjištěno i u tetřívka.

(Zdeněk Veselovský: CHOVÁME SE JAKO ZVÍRATA? - 247 s., Panoramá Praha, 1992)

O HUDEBNÍCÍCH ze Slavkovského lesa

Petr Beran

JAKO SVĚBYTNÝ UMĚLECKÝ projev spojuje hudba snad nejsrozumitelněji náš svět s minulými generacemi. Pěstovala se pilně i v našem horském regionu. Středisko duchovních skladeb se jistě nacházelo v tepelském klášteře, kdežto skladeb světských kromě západočeských lázní hlavně ve významném hudebním učilišti v Bečově nad Teplou. V sokolovské části Slavkovského lesa patřili k jejím představitelům v minulém století zejména Karel Kraus a Josef Lugert.

V malé vísce Lobzy o necelých 40 domech s kostelem sv. Vavřince a školou, čítající přes 200 obyvatel, působil počátkem 19. století jako učitel Karel Kraus (1764–1826), pocházející z místní učitelské rodiny, zajišťující výuku a provozování hudebních akcí ve škole i kostele. Pan Karel proslul jako autor ceněné nejstarší sbírky lidových písni Sokolovská, zvané Lobecká sbírka lidových písni (tzv. Lobser Liederhandschrifz). V jejím rukopise z 18. července 1816, věnovaném místní nostitzké vrchnosti, soustředil 47 světských písni s udáním jejich původu z pěti vsí Sokolovská a horních měst Cistá a Krásno a zaznamenáním jejich melodie, což v té době nebylo obvyklé. Jako významný dokument romantického snažení o záchranu lidového bohatství českých zemí, byla

tato sbírka v naší době vydána v zahraničí tiskem (1975).

V NEDALEKÉM DNES JIŽ ZANIKLÉM VRANOVĚ se později narodil hudební pedagog a skladatel Josef Lugert (1841–1928). Po absolvování pražské varhanní školy nastoupil roku 1868 jako učitel klavíru, později profesor na konzervatoři v Praze, v roce 1876 se stal inspektorem státních hudebních škol. Napsal několik hudebních učebnic a z jeho skladeb byly známé hlavně kusy klavírní a komorní, dvě serény, suita a jedna symfonie. Josef Lugert nezapomíнал na své milé západní Čechy a pomáhal při zajištění výuky v hudebních školách v Bečově, Přísečnici i odborných hudebních školách v Lubech a Kraslicích. Například v jeho dopisech z 17. 10., 15. 12. a 29. 12. 1883, dochovaných v Okresním archivu v Kraslicích a daru tří fléten škole, o zajištění výuky nástrojů, doporučuje odbornou literaturu a žádá o vysvětlení údajů ve zprávě o činnosti školy. Josef Lugert zemřel ve výslužbě v požehnaném věku 87 let v rakouském Linci.

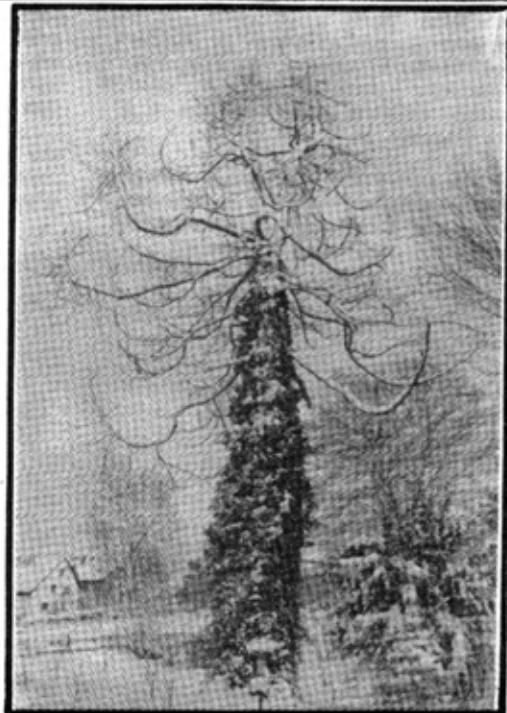

ZALÍBENÝ POHLED

TEXT A FOTOGRAFIE

STANISLAV
WIESER

Průhled zasněženým zámeckým parkem na kostel sv. Petra a Pavla v Kostelní Bříze vypadá idylicky. V detailu je vidět mohutné větvení buku, na jiném místě jakoby z podivného svicenu věnčeného břečťanem šlehaly plamencovitě větve - suché větve, zažehávající představivost před vstupem do rozpadlé pohádky o jednom z prokletých zámků.

USCHLOU SEKVOJ V KOSTELNÍ BŘÍZE
PORŮSTÁ BŘEČŤAN

Minulá léta zakletí, ale není vysvobožujících polibků ani jiných kouzelných prostředků, které by navrátily, co bylo.

Nový život začná zalíbeným pohledem, láskyplným objetím a vytvářením domova. V rozložitých souvislostech tohoto principu vznikají od hnizd až po sídla všechny domovy. Některé jsou rozmetávány živly, jiné vášněmi, mnohé stihne prokletí, osud těžko předvídatelný, málokdy zasloužený.

Byla léta, kdy se zdálo, že všechny zaniklé domovy v Císařském lese přikryjí a vstřebají zelené organismy jako šípek trnity a časem vonící. Nestane se, protože připomínky a vzpomínky překonávají věk generací.

Místo zoufalého pohledu na stupu čehosi nezahladitelného je povzbuzující pokusit se o zalíbený pohled, kterým začná...

OBORY V CHRÁNĚNÝCH KRAJINNÝCH OBLASTECH ?

V severozápadní části CHKO Slavkovský les je obora Studánka. Její oplocení probíhá lesním komplexem v údolí středního toku Velké Libavy a vystupuje po obou stranách svahů až k lesním okrajům. Celé území obory leží ve 3. zóně zájmů ochrany přírody.

Zakládání obor, farmových chovů zvěře, bažantnic a jiných intenzivních chovů není pochopitelně v souladu se zájmy ochrany přírody. Proto zákon na její ochranu stanoví, že zavádění zmíněných chovů na území 1.a 2.zóny chráněných krajinných oblastí je zakázáno (viz zákon č.114/92 Sb., §26, odst. 3, písm.b). Na základě tohoto ustanovení je nutné posuzovat existenci stávajících intenzivních chovů a stále nově přicházející záměry na jejich rozširování.

(Stanislav Wieser)

PŘED 60 LETY ZEMŘEL ANTON GNIRS

(1873 - 1933)

Dr. Stanislav Burachovič
Dr. Anna Gnirs

Pomník A. Gnirse
na hřbitově v Chomutově.
(foto: Stanislav Wieser)

V letošním roce si zájemci o regionální historii Slavkovského lesa připomínají 60. výročí úmrtí dr. Antona Gnirse, významného archeologa a historika umění. Rodák ze Zatce vyrůstal v Chomutově. Po studiu v Praze působil jako učitel v Plzni. Od roku 1900 byl jako archeolog činný v jugoslávské Pule. V Istrii objevil cenné antické památky, o nichž publikoval četné odborné studie. Po skončení své činnosti na jihu se Gnirs vrátil do vlasti a usadil se v Lokti nad Ohří. V roce 1925 vstoupil do služeb Státního archeologického ústavu v Praze, který jej pověřil rozličnými výzkumy. Nejvýznamnější byly římské vykopávky na Slovensku (Stupava) a na Moravě (Mušov). V regionu západočeských lázní prováděl Anton Gnirs četná

umělecko-historická a archeologická bádání, což vedlo k četným publikacím. Kromě několika prací o Karlových Varech napsal dr. Gnirs cenné a dosud nepřekonané topografie památek Karlovarská, Loketska, Tepelska, Bečovska a Mariánskolázeňská, průvodce po Lokti, knihu pověsti Loketska, listinný soupis archivu Sachsen-lauenburgů v Toužimi a stovky odborných statí do sborníků a časopisů.

V šedesátém roce svého života byl Anton Gnirs vytržen ze své neúnavné práce náhlou smrtí. Zemřel 10. prosince 1933 v Lokti, kam se ještě stačil vrátit ze služební cesty do Chebu, kde onemocněl. V oněch dnech se zrovna zabýval novými vykopávkami

na chebském hradu, od nichž si sliboval další zajímavé poznatky. Ty měly podle jeho očekávání změnit stav tehdejších výzkumů. Bohužel mu již nebylo dopřáno své poslední poznatky sdělit a publikovat. Odkryl v areálu hradu nové kulturní vrstvy, o nichž byl přesvědčen, že patří 7. století.

Anton Gnirs byl pohřben do rodinné hrobky své ženy v Chomutově. Místem jeho posledního odpočinku se stala pravá část hrobky Steinů, na kterou navazuje pozemek s pamětním kamenem. Toto dnes ještě zachované dílo vytvořil na počest Gnirsovy památky akademický sochař Willy Russ z Krásna u Horního Slavkova. Latinský náhrobní nápis z předkřesťanské doby zvolil Gnirsuv přítel a archeolog z Dalmácie. Ten-to text ztvárnil umělec na plastické nápisové stuze, která ovíjí symbole humanity a vědy.

HYGIEA - KÁVOVAR made in Carlsbad

TO BY NEBYLY KARLOVY VARY, aby neměly i ve věci kávy své speciality. Samotná KARLOVARSKÁ LÁZENSKÁ KÁVA, jež byla v minulosti pojmem, by si zasloužila obšírný článek.

Chci však dnes upozornit na speciální karlovarský kávovar, který se po roce 1930 prodával pod patentovaným názvem "Hygiea-Kaffeemaschine". Jeho vynálezcem a výrobcem byl pan Adolf Heimdörfer, klempířský mistr z Tuhnic. Obyčával s početnou rodinou dům Niederwald na dnešní Moskevské ulici.

Jak se uvádí v původné reklamě z roku 1934, byl

kávovar z porcelánu a hliníku a zákazník si jej mohl dle pfáni objednat v pěti velikostech. DOCHOVAL SE NĚKDE ORIGINÁL TOHOTO KARLOVARSKÉHO PATENTU ?
(Dr.S.Burachovič-Karlovarské muzeum)

CONTRA CAROLIBALNEUM

BYLO BY MYLNÉ SE DOMNÍVAT, že se věhlas karlovarských léčivých pramenů od samých začátků šířil bez překážek a překonávání nepřátelských postojů. Jejich vynikající léčebné účinky vytváraly v mnohých jiných lázních konkurenční závist a obavu o vlastní návštěvnost a zisky. Těmito obavami bylo motivováno časté zpochybňování léčivé síly karlovarských pramenů. Vedle záměrných a nepodložených pomluv vystoupilo proti Karlovým Varům ve svých spisech i několik odborníků, kteří byli dogmaticky přesvědčeni o tom, že karlovarské prameny nejsou léčivé, ale naopak přímo škodlivé. Jako markantní příklad lze připomenout studii lipského lékaře a profesora Christiana Langeho "Genio Thermarum Caroli IV. Imperatoris..." z roku 1653. Lange zásadně upírá karlovarským vodám právo fungovat jako léčivé, akceptuje sice koupání v nich, avšak nedoporučuje jejich pití ze tří základních důvodů:

- 1) VODA VNITŘNĚ ZKAMEŇUJE!
- 2) VODA ZPŮSOBUJE VODNATELNOST!
- 3) TEPLOU VODU NEPIJE ANI ZVÍŘE !!

Obdobně byl proti Karlovým Varům zaměřen scheibenbergský pastor Christian Lehmann. Ve své obšírné

Den guten Karlsbader Salzes bereitet man nur mit dem berühmten Karlsbader Salzsalz.

Hygiea - Kaffeemaschine

aus Porzellan und Reinalluminium, Nr. 1000-
Teekessel in drei Größen. Kaffees-Apparate
Nr. Großkübel für 3 bis 30 Liter.

Einfacher und Gebrauchst

Adolf Heimdörfer

Karlsbad, Dom-Brüderstraße 12. Tel. 218

En gros. Preiswerte grans. En beton.

krušnohorské kronice z roku 1699 uvádí několik zřejmě nepravdivých či zkreslených zpráv o dramatických případech úmrtí po užití karlovarských vod.

Naštěstí byly tyto nesprávné domněnky a úmyslné nepravdy již ve své

době vyvráteny řadou tehdejších lákařských kapacit. Skvělé lázeňské úspěchy postupem doby přesvědčily o blahodárnosti karlovarských vod i jejich nejzatvrzelejší odpůrce.

(Stanislav Burachovič-Karlovarské muzeum)

ROZŠÍŘENÍ JAVORŮ

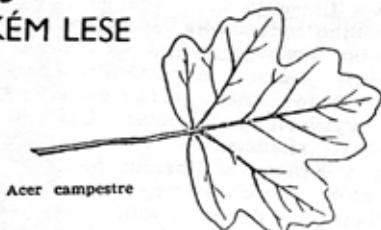
VE SLAVKOVSKÉM LESE

ing. Zdeněk Němec

MEZI PŮVODNÍ DŘEVINY Slavkovského lesa patří javor klen (= javor horský, *Acer pseudoplatanus L.*) a javor mléčný (*Acer platanoides L.*). Tyto dva druhy rodu javor (*Acer L.*) byly vtroušenými dřevinami původních doubrav i bučin. S ústupem těchto formací (zakládání smrkových monokultur na rozsáhlých plochách) ustoupily pochopitelně i oba druhy javoru.

V SOUČASNÉ DOBĚ jsou oba uváděné druhy hojnější v kultuře (parky, uliční stromořadí, doprovodná zelen kolem silnic), než v přírodních podmínkách. Oba druhy rostou na stanovištích zpravidla pospolu, ale je možné konstatovat, že výskyt javoru klenu je hojnější. Dnes se javor mléčný a javor klen vyskytuje jako vtroušené dřeviny v lázeňských lesích u Karlových Varů, v břehových porostech řeky Ohře, v břehových porostech střední části říčky Teplice, ve zbytcích původních listnatých lesů u Bečova, v břehových porostech Dlouhé stoky (mezi Horním Slavkovem a Loktem nad Ohří) a na Podhorním vrchu. Javorový se sporadicky vyskytuje též na severním svahu Bukové hory.

Vliv kultury se projevil též na skutečnosti, že se v přírodních

podmínkách vyskytuje též atypické rostliny javoru klenu i javoru mléčného. Mezi Loktem nad Ohří a Karlovými Vary se v listnatých porostech nalézají semenáče javoru klenu, které mají listové čepele na spodní části purpurově zbarvené. V tomto případě se jedná o semenáče, které vznikly z kultivaru *Purpurascens*. Do této oblasti byly tyto rostliny zavlečeny. U Bečova nad Teplou se na skále

nad trati ČSD vyskytuje semenáče javoru mléčného, které mají listy červené. Tyto semenáče jsou potomky, kteří vznikly z nažek, které sem vítr přivál z nedaleké aleje tvořené jedinci červenolistého kultivaru Schwedleri.

JAKO KULTURNÍ ROSTLINY je možné označit skupinu javorů polních (*Acer campestre* L.), která se nalézá na okraji kulturního lesa u Doubí (Karlovy Vary Doubí). Javorové polní zde rostou společně s celou řadou nepůvodních dřevin.

JAVORY MLÉČNÉ a JAVORY KLENY jsou původními dřevinami Slavkovského lesa. Proto by měly být uchovány i pro budoucí generace.

Acer pseudoplatanus

SVÍDA KRVAVÁ VE SLAVKOVSKÉM LESE

MEZI PŮVODNÍ DŘEVINY Slavkovského lesa patří rovněž svída krvavá (*Swida sanguinea* L. OPIZ, syn. *Cornus sanguinea* L.). Tento zajímavý keř roste především jako vtrouzená dřevina ve zbytcích dochovalých doubrav, ale roste také na skalách a sutích. V CHKO Slavkovský les se můžeme se svídou krvavou setkat na Šemnické skále, v prostoru mezi Drahovicemi (Karlovy Vary-Drahovice), Šemnicí a Sedlečkem, mezi Svatošskými skalami a Loktem, na Andělské Hoře a v okolí, ale také v okolí Bečova. Hojně se tento druh dřeviny vyskytuje

na Suku u Karlových Varů.

SVÍDA KRVAVÁ ROSTE VE Slavkovském lese v celé řadě společenstev, ale na stanovištích roste především společně s krušinou olšovou, řešetlákem počistivým, slivenou trnkou, růží šípkovou a maliníkem obecným. Je možné odhadnout, že na území Slavkovského lesa se v současnosti vyskytuje asi dvěstě keřů svídy. Tento druh však můžeme označit jako prvek, který z místní přírody ustupuje, což je způsobeno především intenzifikací lesního hospodářství (smrkové monokultury).

KEŘE TOHOTO DRUHU BY měly být chráněny. Svída krvavá sice v současnosti není ohrožena vyhubením, ale přesto bychom měli tomuto druhu věnovat pozornost, aby nedocházelo ke zbytečnému zmenšování počtu dochovaných populací.

BOTANICKÁ SEKCE

MIROSLAV TRÉGLER

roce 1992

VROCE 1992 OBNOVILA SVOJÍ činnost botanická sekce CHKO Slavkovský les. Jde o volné sdružení převážně amatérských botaniků. Všechny však spojuje zájem o poznání květeny Slavkovského lesa a zájem o aktivní ochranu druhů především ochranou celných společenstev a zachováním vyhovujícího režimu hospodaření.

ZPŘEDCHOZÍCH ŘÁDKŮ JE zřejmé, že těžiště činnosti sekce spočívá a bude vždy spočívat v mapování, sledování a záchranně nalezišť vzácných a zvláště chráněných taxonů. Nebude chybět ani publikaci činnost zejména v bulletinu Arnika (jednotlivé články, od roku 1995 vydání jakési stručné "Květeny Slavkovského lesa" s důrazem na chráněné a ohrožené druhy). Předpokladem k dobré cílené činnosti je samozřejmá úzká spolupráce se Správou CHKO Slavkovský les.

VPRVNÍM ROCE PRÁCE OBNOVENÉ botanické sekce byl kladen důraz na společné terénní akce, mj. s cílem dát prostor vzájemnému sebepoznávání a položit personální základ sekce pro další léta. Konkrétně to mimo dvou schůzek na Správě CHKO (v dubnu a v prosinci) představovalo v období od května do září pět terénních výšlapů. Postupně to byly průzkum jižní části CHKO v okolí Pistova a Michalových Hor, dvě návštěvy sokolovské části CHKO (odkud je stále nejméně poznatků o květeně Slavkovského lesa) v okolí Nadlesí, Milířů a Údolí u Lokte s krátkými zastávkami na Bečovsku při zpátečních cestách mariánskolázeňské části sekce, průzkum okolí horního toku Teplé od stejnojmenného městečka až po prameniště (jež bude vyhlášeno přírodní rezervací z důvodu ochrany mokřadních společenstev). Poslední terénní akci byla zářijová cesta po nalezištích hořcovitých rostlin

Snímek na předchozí stránce: NECHRASTEC VÝBĚŽKATÝ (JOVIBARBA SOBO-LIFERA) V NÁRODNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACI KŘÍŽKY. Fotografie na této stránce vlevo dole: BEDLA VYSOKÁ (MACROLEPIOTA PROCERA). Snímek upravo: DIVIZNA KNOTOVKOVITÁ BĚLOKVĚTÁ (VERBASCUM LYCHNITIS MOENCHII) u ÚDOLÍ U LOKTE.

Všechny snímky autor příspěvku.

na Karlovarsku. Podrobnější zprávy z terénních akcí jsou k dispozici na Správě CHKO Slavkovský les.

NEJCENĚJŠÍMI PŘÍSPĚVKY DO mozaiky poznání kvetený naší oblasti získanými při společných akcích v roce 1992 jsou bezesporu potvrzení starých údajů o výskytu vstavače osmahlého (*Orchis ustulata*) u Michalových Hor, potvrzení výskytu vstavače obecného (*Orchis morio*) tamtéž, potvrzení výskytu jednokvítka velekvětého (*Moneses uniflora*) v údolí Lobeckého potoka (naleziště popsal před lety Petr Nevečefal), určení výskytu zvonku hadnicovitého (*Campanula cervicaria*) v přírodní rezervaci Údolí Teplé (tentotéž zvonek dříve popsal P. Nevečefal jako zvonek klubkatý, v roce 1990 při Expedici Teplá

nebyl výzkyt potvrzen, v roce 1992 na nalezišti bezmála 40 ks *Campanula cervicaria*). Zajímavý je i nález bílé kvetoucí divizny knotovkovité bělokvěté (*Verbas-cum lychnitis moenchii*) na suchých stráních v Údolí u Lokte.

VROCE 1992 JSME ZAČALI kosit naleziště ze Slavkovského lesa mizející orchideje pětiprstky žežulinku (*Gymnadenia conopsea*) u Chotěnova. Z technických i časových důvodů jsme ovšem pokosili jen část naleziště. Z důvodu ochrany výše uvedeného druhu je třeba tuto akci v roce 1993 lepe zajistit.

TOLIK KRÁTCΕ O ČINNOSTI botanické sekce v roce 1992. Závěrem zbývá dodat, že každý zájemce o práci v sekci je vždy srdceňě vítán.

VÝZVA BOTANIKŮM

V současné době probíhá výzkum šíření některých druhů rostlin v České republice na základě analýzy floristických údajů.

Velmi mnoho cenných údajů není dosud publikováno (a možná ani nikdy nebude) a zůstává navždy nevyužitým pokladem oblastních botanických badatelů. Nenechte to tak! I vaše údaje pomohou doplnit mazáku znalostí o jednotlivých druzích. Prolistujte své zápisnyky, zavzpomínejte, usedněně a pište!

Co nás zajímá? Místa výskytu níže uvedených druhů rostlin s rokem prvního zjištění na lokalitě. V hlášení je třeba rozlišit, kdy se rostlina objevila skutečně poprvé (předtím zde určitě nerostla) a kdy byla "jen" poprvé zaznamenána (tj. předtím že možná rostla, ale nebylo po ní pátřáno). Kromě roku prvního výskytu je třeba určit přesné lokalitu a typ stanoviště, popřípadě i další údaje (počet rostlin aj.). Máte-li k dispozici více údajů z jednoho místa z rozmezí několika let, uvedte všechny (popř. i směr šíření rostliny).

Váš příspěvek předejte na Správu CHKO Slavkovský les, případně laskavě zašlete přímo na adresu
RNDr. Petr Pyšek
Na Dláždence 2096
182 00 Praha 8
a to buď ihned nebo nejpozději do podzimu 1993.

ACER NEGUNDO (javor jasanolistý)
ACORUS CALAMUS (puškvorec obecný)
AILANTHUS ALTISSIMA (pajasan žláznatý)

AMARANTHUS CHLOROSTACHYS (laskavec zelenoklasý)
AMARANTHUS RETROFLEXUS (laskavec ohnutý)
AMORPHA FRUTICOSA (netvařec krovitý)
ARMORACIA RUSTICANA (křen selský)
ATRIPLEX NITENS (lebeda lesklá)
ATRIPLEX OBLONGIFOLIA (lebeda podlouholistá)
BIDENS FRONDOSA (dvouzubec černoplodý)
BRYONIA ALBA (posed bílý)
BRYONIA DIODICA (posed dvoudomý)
BUNIAS ORIENTALIS (rukevník východní)
CARDARIA DRABA (vesnovka obecná)
CHAMMOMILLA SUALVEOLENS (hermánek vonný)
CHENOPodium ASTRICHTUM (merlík stažený)
CONYZA CANADENSIS (turanka kanadská)
CORYDALIS LUTEA (dymnívka žlutá)
DIGITALIS PURPUREA (náprstník červený)
ECHINOCYSTIS LOBATA (stětinec laločnatý)
ELODEA CANADENSIS (vodní mor kanadský)
EPILOBIUM ADENOCAULON (vrbovka žlaznatá)
GALINSOGA CILIATA (pětiora srstnatý)
GALINSOGA PARVIFLORA (pětiora maloúborný)
GERANIUM PYRENAICUM (kakost pyrenejský)
HERACLEUM MANTEGAZZIANUM (bolševník velkolepý)
IMPATIENS GLANDULIFERA (netýkavka žlaznatá)
IMPATIENS PARVIFLORA (netýkavka malokvětá)
IMPERATORIA OSTRUTHIUM (všeobecný horní)
IVA XANTHIIIFOLIA (pouva řepňolistá)
JUNCUS TENUIS (sítina tenká)
LAVTUCA SERRIOLA (locika kompasová)

IMPERATORIA OSTRUTHIUM
VŠEDOBR HORNÍ

AILANTHUS ALTISSIMA
PAJASAN ŽLAZNATÝ

ACER NEGUNDO
JAVOR JASANOLISTÝ

PHYSOCARPUS OPULIFOLIUS
TAVOLA KALINOLISTÁ

- LUPINUS POLYPHYLLUS (vlčí bob
 mnoholistý)
 MIMULUS GUTTATUS (kejklička
 skvrnitá)
 PHYSOCARPUS OPULIFOLIUM (ta-
 vola kalinolistá)
 POTENTILLA NORVEGICA (mochna
 norská)
 REYNOUTRIA JAPONICA (kříd-
 latka japonská)
 REYNOUTRIA SACHALINENSIS
 (křídlatka sachalinská)
 RESEDA LUTEA (rýt žlutý)
 RUDBECKIA LACINIATA (trapat-
 ka dřípatá)
 SAROTHAMNUS SCOPARIUS (jano-
 vec metlatý)
 SISYMBRIUM LOESELII (hulevník
 Loeselův)
 SISYRINCHIUM ANGUSTIFOLIUM
 (badil úzkolistý)
 SOLIDAGO CANADENSIS (celík
 kanadský)
 SOLIDAGO GIGANTEA (celík
 obrovitý)
 TRIFOLIUM HYBRIDUM (jetel
 zvrhlý)
 VERONICA FILIFORMIS (rozrazil
 nitkovitý)
 VERONICA PERSICA (rozrazil
 perský)

IMPATIENS PARVIFLORA
NETÝKAVKA MALOKVĚTÁ

REYNOUTRIA JAPONICA
KŘÍDLATKA JAPONSKÁ

SAROTHAMNUS SCOPARIUS
JANOVEC METLATÝ

Uzené na divoko

TEXT JAN JELÍNEK FOTOGRAFIE Svatopluk Šedivý (1) Jan Harvánek (2)

Mnozí naši současníci se domnívají, že mají právo zbourat mosty do minulosti. Všechny zákony, které až dosud určovaly vztah člověka a prostředí, se jim zdají být zastaralé. Stará smlouva, která spojovala člověka s přírodou, byla zrušena, neboť člověk nyní vědí, že má dost moci, aby se osvobodil ze závislosti na rozsáhlém biologickém komplexu, jehož součástí je od svého vzniku.

Nechceme popírat technický pokrok nebo hlásat návrat zpět do stadia sběru, které vyhovovalo našim paleolitickým předkům a které ještě odpovídá potřebám skupin dosud primitivních lidí. Přesto máme právo zeptat se na všeobecnou hodnotu technické civilizace, která vnukuje hmotě i duchu zákony, jejichž oprávněnost se potvrdila jen v ojedinělých případech.

...Věcná dohoda mezi ekonomy a biology může a musí vést k příznivým výsledkům a zajistit rozumný vývoj lidstva v souladu s přírodními zákony. (JEAN DORST, 1978)

Byl jsem se před časem podívat v jedné oboře na divočáky. Sotva se za mnou zavřela fortelná vrata, zaslechl jsem hukot motoru. Lesní cesta mě zavedla přímo k němu, stál na pasece, agregát na výrobu proudu, a uprostřed toho přírodního bohatství burácel přímo děsivě. Pár metrů od něho pracovalo několik dělníků a kousek od nich postávalo a civělo stádečko divočáků. Z lidí ani z rámusu si očividně nic nedělalo.

Ona to ovšem taky nebyla obyčejná obora. Tohle byl - alespoň tak jsem si to sám pro sebe pojmenoval - trochu zvlášt-

ní prasečák pod širým nebem, kde jsou divoká zvířata chována v prostředí, na něž jsou zvyklá, v němž se za normálních okolností pohybují, žerou, rozmnožují se a pochopitelně se jim taky patřičně zvětšují kůty, plecka, atd. - tedy - po další úpravě - šunka, uzené, klobásky atd.

Zvířata tu jsou příkrmována. Kromě toho některá z nich vyrůstala do doby, než skutečně vyrostla a začala být na obtíž, u lidí, takže z nich ani z toho agregátu nemají takový respekt, jak by se slušelo. Pochopitelně netuší, že tu lidé plánují i cosi na způsob jatek. Prase se zažene do ohrady - rána elektrickým proudem - a pak už jen práce pro fezničky.

Zdá se vám to nezvyklé? Nebo dokonce nepřirozené? Když jsem z obory odcházel a za mnou se loundalo prase jménem Ferda v naději, že mi z kapsy vypadne něco na jeho zub, měl jsem taky pocit všešljaké. Ale pak jsem si řekl: Proč ne? Je to sice nezvyklé, ale má to racionální jádro. A navíc je to nezvyklé právě u těch divočáků. Protože jinak jsme si toho už ochočili a začali všešljak křížit a šlechtit moc. Od krav a ovcí až třeba po norky a polární lišky. A všechno k našemu užitku či potěšení, což je vlastně taky jen náš užitek. Tak proč ne divoká prasata, navíc za podmínek, které jsou pro nás výhodné.

Přírodovědci, kteří se zabývají divoce žijícími býložravci, například zjistili, že tato zvířata dokáží racionálně využívat potravní zdroje. Takový muflon

potřebuje k životu - k dýchání, udržování tělesné teploty, pohybu, trávení a pochopitelně i k vlastnímu růstu o něco méně joulů (či chceťeli postaru kalorií) než domácí ovce. Tak proč téhle vlastnosti nevyužívat? A proč navíc neziskávat maso, které díky neustálému pohybu zvířat obsahuje méně tuku a více svaloviny, což je jeden z pořadavků naší zdravé výživy?

Kdyby to bylo tak jednoduché, asi by se o něco podobného pokusili už naši předkové. Má to samozřejmě háček. Aby divoká zvířata využívala získanou energii lépe než zvířata domácí, nesmí se jim moc mluvit do života. Musí mit takovou stravu, na jakou jsou zvyklá, takovou, kterou jejich organismus dokáže zužitkovat nejhospodárněji. Tedy žádné krmné směsi, žádné granule. Musí mít i prostředí, na které jsou zvyklá. Zkusme zahnat stádo divočáků do vepřína a poskytovat jim stejnou péči jako domácím paškům. Po úsporném způsobu života bude veta.

Musí se na to jít od lesa, v případě divočáků to platí i doslova, tedy od poznání všech souvislostí, které mají

vliv na racionální život divoce žijících zvířat. Jestliže se nám ale jednou podaří přijít všem tém souvislostem na klub a jestli je pak taky dokážeme uplatnit v praxi, máme se nač těšit. Podmínka je ovšem jedna: všechno to přírodní království, a to nejen za fortelnými vraty několika obor.

Porušení jemně vyvážené rovnováhy v přírodě se zatím člověku přes sebevětší technický pokrok vždy neblaze vymstilo. A právě vyhubení určitého druhu je přímo klasickým příkladem takového hrubého zásahu. Navíc to ale známená ochuzení našeho poznání bez náhrady. Zejména v biologii jsou problémy mnohem složitější než v technice. Jsme dnes schopni přenést staroegyptské chrámy, postavit i jejich dokonalou kopii, u živých organismů však takové zásahy přes veškerý vědecký pokrok dělat neumíme.

(ZDENĚK VESELOVSKÝ, 1971)

(Z publikace *Příroda se více neusmívá*, která vyšla u příležitosti výstavy Smích brání přírodu)

GREISELIUS

TEXT
Wáclaw Němec

BÁJE A POVĚSTI SLAVKOVSKÉHO LEZA

VROCE 1670 PŘIJEL do Horního Slavkova vzácný host. Jmenoval se Greiselius a byl císařovým pověřencem. Měl prozkoumat a popsat situaci v tehdejších horních městech. Sluší se pojmenovat, že tahle oblast byla od nepřítomnosti zdrojem stálých nepokojů, zejména poté, co se tu začalo s těžbou cínu, stříbra a zlata. Rudné bohatství bylo příčinou blahobytu, slávy i hlubokého úpadku celé oblasti, jež v časů, kdy zdejší lesnaté a kopcovité končiny převzal od zpupných Rabštejnů sám císař a dal jím nový název - Císařský a královský montánní eráz - Císařský les.

GREISELIUS NEJEL DO NEZNÁMA. Už napřed si prostudoval anály neklidné země. A co nevěděl, odposlouchaly jeho uši. Panství doly i samo město patřilo už od konce 15. století Pluhům z Rabštejna. Rabštejnští dali zbudovat obrovským nákladem odvodňovací kanál Stoku a ještě znamenitější vodní dílo - Pluhovskou dědičnou štolu, dlouhou téměř pět kilometrů. Štola měla odvodnit všechny slavkovské a krásenské doly. Obě díla sloužila také k pohonu důlních strojů, hamrů, puchýren a tavíren. Na Stříbrném potoce se rýzovalo stříbro, na Zlatém zlato, na Cínovém cín.

VROCE 1525 ZUŘILA V SOUDNÍM Vogtlandu tzv. německá selská válka. Selské nepokoje vzrušily i lid na naší straně Krušných hor. Připojili se k nim i krásenští knapové a bohatí slavkovští kverkové. Potom došlo k "šmalkaldské válce". To bylo v roce 1547. Kašpar Šlik se pro-

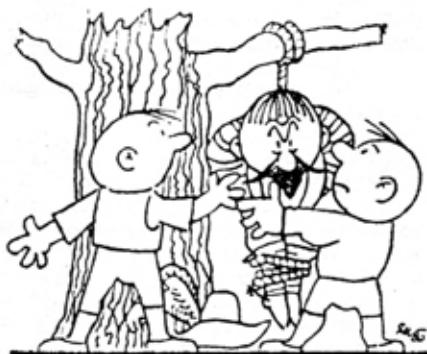
tivil králi a přidal se na stranu Ferdinandových opovědníků. Král ale vyhrál a s Rabštejnem bylo zle. Jeho jméni postihly rozsáhlé konfiskace.

NESPOLEHLIVOST PROKÁZALI Slavkovští i za třicetileté války. Ke vzpourě, jež tehdy zachvátila většinu království, se proti králi zvedl i purkmistr, konšelé a celá obec města Slavkova. A navíc: Měšťané pochytili několik Buquoyských rejtarů a oběsili je. To bylo přespříliš. Slavkov byl obsazen Tillyho armádou a na svou proradnost doplatil. Nejenže ztratil své statky, musel nadto zaplatit, chtěl-li se vyhnout drancování, 1 800 zlatých tzv. salvaguardy, tj. výkupného od vypálení města.

NEJVÍCE PROVINILÍ MĚŠTANÉ přestoupili na katolické náboženství, a tak jim byla z císařské milosti uložena jen mírná pokuta na penězích. Mnozí ale ráději odešli ze země: Někdejší purkmistr Jiří Štempl a Adam Voidisch, radní Lorenz Hessler, kaplani Mistr

Jan Deucer a Mikuláš Rodius, šichtovní mistr Bedřich Steinberger, lékárník Jeroným Renner a další, většinou do Mišné. Voidisch, který se provinil oběšením rejtarů, ztratil tehdy dvě třetiny jméni.

V ČASE, KDY GREISELIUS dojel do města, našel tu ještě 59 pohofelých a 26 pustých domů. Doly byly už v úpadku. Zehudlí kverkové vzpomínali se sлизou v oku na zašlou slávu, kdy Slavkov produkoval polovinu až tři čtvrtiny těžby evropského cínu.

PAN GREISELIUS BY NÁS NI-jak nezajímal, kdyby nám nebyl ve svém latinském spisu dochoval zajímavá vyprávění o pověrčivosti zdejších horníků. Sám tém povídáčkám nevěřil; byl to učený člověk a považoval všechny ty zkazky za pošetilost a krahochvíli. Horníci věří, zapsal si, že v hlubinách země sídlí vládce hor Daemon metallicus, jenž se lidem zjevuje v rozličných podobách. Jednou je to horník, jindy zas berne na sebe podobu mnicha. Jednou se převtělí v myšku, hned nato v psa. Dokáže tančit a skákat nebo hrát na písťalu. Sám prý ale nenávidí křik a piskot. Horníci považují jeho zjevení za zlé znamení, za varovný signál. Ztichnou a dělají všechno možné, aby ducha hor

nedráždili, aby jim nepřívola něštěstí.

HOŘEL JSEM TOUHOU, PÍŠE dál, setkat se s oním démonem. Sestoupil jsem s horníky pod zem, procházel jsem důlními chodbami a v jednu chvíli jsem dokonce pískl na prsty. Horníci, celí ustrašení, se kolem mne sběhli, prosili mě, abych ducha hor nedráždil: Jde o naše životy, pane, bědovali. Prosili mě proboha, abych nezkoušel trpělivost tajemného pána podzemí. Zacpávali mi ústa, a když viděli, že je mi to všechno k smíchu, utekli ode mne, myslíce, že jsem se pomátl na rozumu.

PTAL JSEM SE PAK, CO DUcha hor nejvíce rozčiluje.

Rekli: Pane, právě takové pískání nebo zpěv. A vyprávění, jaká šiblaství jím démon provádí: Najednou sfouknou světla lampiček a s bídou se kdo dostane k rumpálu. Rozlolený pergajst přivodí závaly porubu a někdy i smrt kamaráda. Já jsem ale pískal a duch hor se neozval, řekl jsem jim. Proč mlčel?

NEVĚDĚLI. JÁ V TOM VŠEM vidím jen pošetilost a pověrčivost, i když ji chápou. V šachtech na ty prosté lidé číhá tolik nebezpečí a ti lidé si je nedovedou vysvětlit.

